

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Helen Kuuse

**ICO RAAMES VÄLJASTATUD TOKEN'ITE EMITEERIMIS-
JA VAHETUSTEHINGUTE KÄIBEMAKSUSTAMINE**

Lõputöö

Juhendaja: Tõnis Elling, mag.iur

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: ICO raames väljastatud <i>token</i> 'ite emiteerimis- ja vahetustehingute käibemaksustamine	
Töö pealkiri võõrkeeles: VAT treatment of issuance and exchange transactions of tokens issued within ICO	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 55 leheküljest. Lõputöös kasutati 66 allikat. Lõputööl on ingliskeelne kokkuvõte.</p> <p>Lõputöö uurimisprobleem oli: „Milline on vajadus <i>token</i>'ite käibemaksustamise selgitamiseks?“. Lõputöö eesmärk oli välja selgitada ICO raames väljastatud <i>token</i>'itele kohalduvad käibemaksustamise sätted ning <i>token</i>'ite maksustamisel selgitamist vajavad asjaolud. Lõputöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismetoodikat.</p> <p>Lõputöös selgus, et erilist seadusandja tähelepanu vajab kasutustoken'ite käibemaksustamine. Kasutustoken'id ei vasta sisuliselt ühelegi käibemaksudirektiivis toodud sättele, mille tõttu on nende maksukäsitlus ebaselge. Kasutustoken'ite vastavust käibemaksudirektiivi sätetele saab mõjutada ka läbi teiste õigusaktide. Siinkohal aga tuleb arvestada, et asjakohane seadusandlus on alles algusjärgus, mis ei välista lisatingimuste kehtestamist. Samas ei lahendaks lisatingimused uuringu käigus korduvalt mainitud probleemi <i>token</i>'ite hübriidsuse osas, mis on antud hetkel üks olulisimaid takistusi <i>token</i>'ite vautšeriks kvalifitseerimisel.</p> <p>Lõputöös selgus, et maksetoken'ite ja hübriidtoken'ite käibemaksustamine hetkel autori hinnangul lisaselgitusi ei vaja. Samuti ei vaja täiendavaid selgitusi väärtpaperitoken'ite maksustamine, kuid autori hinnangul tuleks ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalvääringute seaduse jõustumisel hõlmata käibemaksuseaduse § 16 lg 2¹ punkti 7 viide ÜVIMS'i sättele, kui käibemaksust vabastatud instrumendile.</p>	
Võtmesõnad: krüptovara, käibemaks, finantsteenused	
Võõrkeelsed võtmesõnad: crypto assets, value-added tax, financial services	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Helen Kuuse	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Tõnis Elling	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. KRÜPTOVARADE JA KÄIBEMAKSU OLEMUS	8
1.1. Plokiahelal põhinevate krüptovarade tekkepõhjused ning tehniline olemus.....	8
1.2. ICO-d ja nende raames väljastatavad <i>token</i> 'id	12
1.3. Käibemaksu mõiste, olemus ja kohaldumine finantsteenustele	17
2. KRÜPTOVARADE KÄIBEMAKSUSTAMINE	23
2.1. Uuringu meetodika ja valim	23
2.2. Dokumendianalüüs	24
2.3. Järeldused ja ettepanekud	33
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
Lisa 1. Dokumendianalüüsi valim	51
Lisa 2. Dokumendianalüüsi koodipuu	53

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

Acte clair doktriin - kohtuasja *CILFIT v Ministero della Sanità* raames langetatud Euroopa Kohtu otsuses ette nähtud doktriin. Doktriini kohaselt juhul kui siseriiklik kohus on tuvastanud, et üleskerkinud küsimus ei ole asjassepuutuv või kui Euroopa Kohus on vaidluse all olevat ühenduse õigusnormi juba tõlgendanud või ühenduse õiguse õige kohaldamine on niivõrd ilmselge, et põhjendatud kahtlus ei ole võimalik, ei lasu siseriiklikul kohtul kohustust Euroopa Kohtu poole pöörduda. (Srl CILFIT (likvideerimisel) ja veel 54 isikut, Rooma, versus Ministero della Sanità, esindaja: minister, Rooma, ja Lanificio di Gavardo SpA, Milano, versus Ministero della Sanità, 1982)

EL – Euroopa Liit.

ICO – *initial coin offering*. Protsess, mille käigus ettevõtja, kes soovib koguda raha uue *coin*'i, rakenduse või teenuse loomiseks, võib raha kogumiseks käivitada ICO (Investopedia, 2022a).

IPO – *initial public offering*. Protsess, mille käigus eraettevõtte pakub börsil aktsiaid avalikkusele ostmiseks (Investopedia, 2022b).

KMS – käibemaksuseadus.

Käibemaksudirektiiv – Euroopa nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, 28. november 2006, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi.

MiCA – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb krüptovara turge ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937

MiFID - Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/65/EL, 15. mai 2014, finantsinstrumentide turgude kohta ning millega muudetakse direktiive 2002/92/EÜ ja 2011/61/EL.

Peer-to-peer võrk – IT-s ja sidetehnikas võrdsete õiguste ja võimalustega võrgusõlmede kogum, milles milles töö või ülesanded jaotatakse osalejate vahel ära.

Token – plokiahelas kirjendatud ühik.

ÜMIVS – ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalvääringute seadus.

SISSEJUHATUS

Tehnoloogia arengul ja sotsiaalmeedia populaarsuse kasvul on olnud märkimisväärsed mõjud finantsturgudele, mis on loonud mitmeid uusi rahastamisvõimalusi erinevateks ettevõtmisteks (Block, *et.al.*, 2021, pp. 865-866). Viimastel aastatel on palju tähelepanu pälvinud virtuaalväeringutel baseeruvad ja plokiahela tehnoloogiat rakendavad rahastamisviisid. Mudelit, kus ettevõtja kaasab investoritelt raha oma- või käibekapitali tarbeks ning väljastab vastu plokiahelas kirjendatud ühikuid ehk inglise keeles *token*'eid, nimetatakse ICO-ks, inglise keeles *initial coin offering*. (Finantsinspeksioon, 2021b)

Token'ite emiteerimis- ja vahetustehingute käibemaksustamiseks puuduvad Eesti ja Euroopa seadusandluses maksuõiguslikud regulatsioonid. Eesti õigusaktid, sh maksuseadused ei reguleeri ICO-sid eraldi, vaid pigem on lähtunud arusaamast, et ICO-dele ja selle raames väljastatavatele tokenitele saab sõltuvalt nende iseloomust, omadustest ja kaasnevatest riskidest jms kohaldada kehtivaid õigusnorme (Saluste, 2018a, lk 390). Selline lähenemine on aga probleemne nii maksukohustuslaste kui maksuhalduri vaatest. Valdonna uudsuse tõttu on lisaks seadusandlusele ka kohtupraktika minimaalne, mille tulemusel ei ole kummalgi poolel juhiseid tehingute õiguspäraseks maksustamiseks. Iga üksikut juhtumit analüüsitakse eraldi, mis nõuab nii maksukohustuslaselt kui maksuhaldurilt suurt ressursikulu päringute esitamise ja analüüsimise näol.

Lõputöö teema on **aktuaalne**, sest üha enam Eesti ettevõtjaid valib traditsiooniliste rahastusmeetodite asemel soodsamaid detsentraliseeritud rahastamise meetodeid. 2019. aastal läbi viidud uuringu kohaselt toimusid 2017. aastal ja 2018. aasta esimeses kvartalis 3,2% kogu maailma ICO-dest Eestis (Huang, *et.al.*, 2020, p. 86). Samuti on üha populaarsemaks muutumas ka erinevate krüptovaradega, sh *token*'ite järelturul soetamine ja nendega krüptoturul kauplemine (FCA, 2021). Seoses krüptovarade osakaalu kasvuga maailma majanduses on ilmnunud üha enam riske seoses seaduse ja haldustavade ebaselgusega. Näiteks krüptovarade käibemaksustamist on võrreldud muuhulgas libedal jääl kõndimisega (Bobos-Radu, *et.al.*, 2021), mis viitab maksukäsitluse ebaselgusele ja sellega kaasnevatele raskustele maksukohustuslaste jaoks. Selle tõttu on teema aktuaalne nii Eestis kui Euroopa Liidus tervikuna.

Lõputöö **uudsus** seisneb selles, et autorile teadaolevalt ei ole varem *token*'ite käibemaksustamist Eestis teadustöodes käsitletud. *Bitcoin*'i protokollil baseeruvate krüptovaluuta tehingute maksustamisest on kirjutanud Triin Variksoo (2019) oma lõputöös „Krüptovaluutade tehingute maksustamine Eestis“. Küll aga on nimetatud töö autor käsitletud vaid krüptovaluutade käibemaksukäsitlust ülevaatlilikult võrdleva analüüsi vormis. Siinkohal tuleb märkida, et krüptovaluutad on vaid üks käesolevas lõputöös käsitletavate *token*'ite alaliikidest. Krüptovaluutade käibemaksustamist analüüsitakse küll ka alljärgnevas lõputöös, kuid see moodustab empiirilisest uuringust väikse osa ning on oluline teistele *token*'ite käibemaksustamise välja selgitamiseks. Varasemalt on käsitletud teadustöodes ka *token*'ite õiguslikku käsitlust nii Eesti õiguse kui ka Euroopa õiguse mõistes, kuid nendes töodes ei ole käsitletud *token*'ite käibemaksustamist (Saluste, 2018a; Saluste 2018b; Vilderson, 2020).

Lõputöös käsitletav probleem seisneb selles, et *token*'ite käibemaksustamisel puudub Eestis selge õiguslik alus. Selle tõttu on püstitatud **uurimisprobleem** küsimusena: „Milline on *acte clair* doktriinist lähtudes vajadus *token*'ite käibemaksustamise selgitamiseks?“

Token'ite käibemaksustamises esinevate probleemide ja võimalike arengukohtade välja selgitamiseks püstitatakse järgmised **uurimisküsimused**:

- 1) Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite olulised omadused käibemaksustamise mõttes?
- 2) Millised on ICO raames väljastatud *token*'itele kohalduvad käibemaksustamise põhimõtted?
- 3) Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamisel esinevad probleemid?

Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada ICO raames väljastatud *token*'itele kohalduvad käibemaksustamise sätted ning *token*'ite maksustamise osas selgitamist vajavad asjaolud. Eesmärkide saavutamiseks on lõputöös püstitatud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Selgitada välja teaduskirjandusele tuginedes ICO-de ja *token*'ite olemus ning käibemaksu mõiste, olemus ja finantsteenustele kohaldumine.
2. Analüüsida dokumendianalüüsi põhjal, kas ja kuidas on olemasolevale regulatsioonile tuginedes võimalik *token*'eid käibemaksustada ehk millised on *token*'ite omadused, mis võivad vastata olemasolevale regulatsioonile.

3. Selgitada välja dokumendianalüüsi põhjal *token*'ite käibemaksustamist takistavad probleemkohad.
4. Sünteesida teooriat ja dokumendianalüüsi tulemusi ning teha järeldusi ja anda soovitusi *token*'ite käibemaksustamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks viiakse läbi kvalitatiivne empiiriline uuring. Andmekogumise meetodina kasutatakse dokumendianalüüsi (Flick, 2009, pp. 255-262) ning andmeanalüüsi meetodina kasutatakse töös kvalitatiivset sisuanalüüsi (Õunapuu, 2014, lk 159). Dokumendianalüüsi valim on eesmärgistatud valim (Teddlie & Yu, 2007, p. 77). Lõputöös analüüsitakse *token*'ite käibemaksukäsitluse uurimiseks Eesti käibemaksuseadust, krüptovaradele kohalduvaid Euroopa Liidu direktiive, teemakohaseid Euroopa Kohtu otsuseid ning *token*'ite kvalifitseerimist ja maksustamist käsitlevaid ning seadusi täiendavaid või täpsustavaid dokumente.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Teoreetilise osa peatükk käsitleb käibemaksu olemust ja maksustamise eesmäärke, detsentraliseeritud rahanduse tehnilist olemust ning ICO raames väljastatud *token*'ite liigitust ja põhimõtteid. Lõputöö teises peatükis kirjeldatakse esmalt uuringu meetodikat ning valimit ning seejärel uuringu raames tehtud dokumendianalüüsi tulemusi. Lisaks tehakse teises peatükis järeldusi ja ettepanekuid *token*'ite käibemaksustamisest ja maksustamisel tekkivatest probleemidest.

1. KRÜPTOVARADE JA KÄIBEMAKSU OLEMUS

1.1. Plokiahelal põhinevate krüptovarade tekkepõhjused ning tehniline olemus

Lõputöös püstitatud eesmärkide saavutamiseks ning uurimisprobleemile lahenduste pakkumiseks selgitatakse teoreetiliste allikate põhjal välja, mida kujutavad endast plokiahelal põhinevad krüptovarad. Selgitatakse krüptovarade tekkepõhjuseid ning tehnilist olemust, mis eristab neid traditsioonilistest kaupade tarnimisest või teenuste osutamisest. Leitud info põhjal on võimalik tuletada ka ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamisel olulisi omadusi ning aru saada varaklassi maksustamise probleemidest.

Traditsioonilised finantsteenused on täielikult tsentraliseeritud ehk varade omanikud ning kauplejad tuginevad oma vahendite haldamisel ja tehingute tegemisel kindlatele asutustele. On leitud, et selline finantsvahendite korralduse tsentraliseerimine pankadesse võimaldab olulised otsused ja suhtluse usaldada valdkonna ekspertide, mis aitab vältida ebaausaid tehinguid, halba finantsjuhtimist, pettusi ja korrupsiooni (Eriņš & Stepanova, 2021, p. 328)

Boulianne ja Fortin (2020, p. 416) järgi tabas aga tsentraliseeritud majandust 2007.-2008. aastal toimunud majanduskrahh, mida on peetud üheks tõsisemaks kriisiks alates 1930. aastast. Finantskriis algas Ameerika Ühendriikides kõrge riskiga hüpoteeklaenude andmise ebaõnnestumise tõttu, mis viis mitme suurema panga pankrotini. Suurte pankade pankrotistumine aga mõjutas negatiivselt ülemaailmset finantsturgu viies finantsturud ülemaailmse languseni. Tekkinud finantskriis vähendas aga märkimisväärselt tarbijate ja ettevõtjate usaldust finantsasutuste vastu kogu maailmas. (Boulianne & Fortin 2020, p. 416)

Tekkinud usalduskriis finantsasutuste suhtes soodustas Boulianne'i & Fortin'i (2020, p. 416) hinnangul alternatiivsete turgude ja finantsvahendite teket. Ka Brzezczczyński (2020, p. 49) on alternatiivsete finantsvahendite populaarsuse kasvu põhjusena näinud 2007.-2008. aasta finantskriisi. Kuigi plokiahela kui tehnoloogia kasutusvõimalusi ja krüptovaluutasid oli tutvustatud juba varem, siis 2009. aastal avalikustas Satoshi Nakamoto nime all tuntud isik „*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*“ nime kandva dokumendi, mis pani aluse tänapäevasele krüptoturule. Nakamoto pakkus välja plokiahelal põhineva elektroonilise rahasüsteemi, mis kasutab kasutajalt-kasutajale arvutivõrku ning võimaldab teha veebimakseid

otse ühelt osapoolelt teisele ilma finantsinstitutsioonide vahenduseta, kõrvaldades seega tehingutest kolmanda osapooli. Lisaks pakkus Nakamoto välja ka esimese krüptovaluuta *bitcoin* loomise asemel traditsioonilisi valuutasid, nagu näiteks USA dollar või euro. (Boulianne & Fortin, 2020, p. 416)

Plokiahel kujutab endast *peer-to-peer* (P2P) põhimõttel töötavat jagatud andmebaasi (ingl. k. *distributed ledger*), mis koondab endas ajas kasvavat arvu tehinguid. Iga tehing, mida nimetatakse plokiks on kaitstud krüptograafia abil, ajaliselt tembeldatud ning konsensuslike algoritmide abil kinnitatud kõikide volitatud andmebaasi liikmete poolt. Plokki, mida kõik andmebaasi liikmed ei kinnita, andmebaasi ei lisata. Iga plokk seotakse järjestikuses järjekorras eelmisega plokiga, luues plokkide ahela. Ühtegi plokki ei saa kustutada ega redigeerida, plokki saab muuta ainult ahelasse teise tehingu lisamisega. (Vasquez, 2021, p. 52) Kasutajad, kelle kontodel on positiivne saldo, saavad kasutada oma kontol olevaid digitaalseid varasid mis tahes kaupade ja teenuste ostmiseks, kui plokiahel sellist tehingut võimaldab. Nende varade omanikud võivad saada ka teatud õigusi, näiteks sisu üleslaadimise või teatud veebilehtedele juurdepääsu võimaluse. (Maughan, 2019, p. 1118)

Kasutades krüptograafilisi räsifunktsioone, arvutuslikke ülesandeid ja majanduslikke stiimuleid, kujundas Nakamoto hajutatud avaliku andmebaasi, mis loob osalejate seas usalduse ilma vahendajate või keskasutuste vajalikkuseta (Gutmann & Schücker, 2020, p. 1030). Tehingute kinnitamiseks ning plokiahela säilimise ja jätkuvuse tagamiseks on vaja kasutajaid ehk lihtsustatult kaevandavaid arvuteid. Plokiahela süsteemi erinevuseks traditsioonilisest finantsvahendajaid kasutavast süsteemist on peetud just seda, kui tehinguid kinnitatakse ja hoiustatakse võrgu kõigi kasutajate poolt avalikus registris, mitte ühe vahendaja suletud registris. Selleks, et säilitada plokiahela ühilduvus ja toimimine, peavad kasutajad kulutama oma ressursse, peamiselt aega ja arvutivõimsust, et töödelda kõiki võrgu tehinguid ja lisada need tehingud jäädavalt plokiahela tehingute loendisse. Kasutaja võib olla igäüks, kes on valmis võrgus osalema ja selleks ressursse kulutama. Vastutasuks väljastatakse sellistele kasutajatele plokiahelas tunnustatud ja teatavat väärtust omavaid *token*'eid. (Maughan, 2019, p. 1118-1119)

Bitcoin'i protokollil puhul motiveerib kasutajaid oma ressursse kulutama näiteks uute *bitcoin*-ide vastutasuks väljastamine, mida "kaevandatakse" krüptograafilise räsifunktsiooni kaudu, mida tuntakse *proof-of-work* (edaspidi PoW) ideena (Chen, *et.al.*, 2020, p. 67-68). See tähendab, et kaevandajad võistlevad plokiahela värskendamise nimel lahendades matemaatilist

mõistatust, mille puhul sõltub edu pea ainult kaevandajate arvutite arvutusvõimsusest (Saleh, 2021, p. 1157). Logitud teabe õigsuse tagamisele aitab kaasa detsentraliseeritud konsensus. Kui erinevate kasutajate poolt ahelasse lisada samaaegselt kaks erinevat plokki, tekiks kaks vastandlikku alamahelat. Sellisel juhul peetakse autentseks ahelaks seda ahelat, mis kasvab kiiremini ehk mis vajab suuremat arvutusvõimsust järgmiste plokkide genereerimiseks. Seega hääletavad kasutajad oma arvutusvõimsuse järgi automaatselt, millist ahelat toetatakse. Kui uuendatud ahel levib kasutajalt kasutajale, kontrollib iga kasutaja uue ploki õigsust matemaatiliselt ning kui leitakse, et plokk ei ühildu ahela eelmiste elementidega, lükatakse plokk tagasi. (Hacker & Thomale, 2018, pp. 653-654)

Saleh (2021, p. 1157) on leidnud, et PoW ahela puhul konkureerivad validaatorid suures osas energiakulutuste kaudu ehk kaevandamine on kaasa toonud suure energiatarbimise kasvu. Saleh on leidnud ka, et kõige silmapaistvam PoW ideel töötav plokiahel *bitcoin* tarbib elektrit tasemel, mis on võrreldav selliste riikide nagu Austria ja Iirimaa elektritarbimisega. Lootuses luua jätkusuutlik plokiahel, on plokiahela kogukond otsinud PoW-le mitmeid alternatiive. Kõige laialdasemalt kasutatav alternatiiv PoW-le on Saleh hinnangul *proof-of-stake* (edaspidi PoS). PoS pakub juhuslikult valitud sidusrühmale, mida kutsutakse *staking pool*'ideks, volitusi plokiahela värskendamiseks. Sellisena jätab PoS välja kõik stiimulid valideerijatele osaleda arvutuslikus võidurelvastumises. (Saleh, 2021, p. 1157)

Küll aga on paljud PoS-i pikaajalise elujõulisuse suhtes skeptilised, kuna kardavad, et PoS ei suuda konsensust tehingute kinnitamisel saavutada. PoS, nagu ka PoW, pakub validaatorile plokiahela värskendamiseks rahalist tasu, mida nimetatakse plokipreemiaks, kuid erinevalt PoW-st ei nõua PoS validaatoritelt suuri rahalisi kulusid. See liigse kulu puudumine koos plokipreemia garanteerimisega tähendab, et valideerija värskendab pearaamatut alati, kui talle selleks võimalus antakse, isegi kui värskendamine põhjustaks PoW ahelas laharvamusi. (Saleh, 2021, p. 1157)

Krüptovaluutasid hoiustatakse digitaalses rahakotis (ingl. k. *digital wallet*), mis kujutab endast tarkvaraprogrammi, mis võimaldab saata, vastu võtta ja salvestada erinevaid krüptovaluutasid. *Bitcoin*'i süsteemis loovad kasutajad raha maksmiseks või vastuvõtmiseks juhuslikult võtmepaare. Võtmepaari kuuluvad üks avalik võti, mille saaja peab *bitcoin*'ide saatjale avaldama ja teine privaatne võti, mille sisestamine tagab saatjale tema *bitcoin*'idele juurdepääsu ja võimaldab nendega tehinguid teha. Sisuliselt on tegemist nagu pangakonto numbri ja

parooliga. Siiski erinevalt traditsioonilisest süsteemist kasutatakse anonüümsuse saavutamiseks iga võtit ainult üks kord, et muuta tehingud sidumatuks. (Adamovic, 2019, p. 65)

Iga plokiahela ahela tehing sisaldab endas aadressi, kuhu *bitcoin*'id tuleb kanda, aadressi, kust *bitcoin*'id ära võtta ja tehingu summat. Mõlemad aadressid on otseselt tuletatud vastavalt saaja ja saatja vastavate võtmepaaride avalikust võtmest. Seejärel allkirjastatakse kogu tehing, kasutades saatja privaatvõtit. Kuna igal kasutajal võib olla mitu aadressi, koosneb tema rahakott mitmest võtmepaarist ja seda hoitakse tavaliselt omaniku seadmes või mõnes võrguteenus. (Loebenberger & Mann, 2016, p. 213)

Alates *bitcoin*'i ja plokiahela idee turule toomisest on arendajate ja teadlaste kogukond uurinud uue tehnoloogia pakutavaid võimalusi (Eriņš & Stepanova 2021, p. 327). Kui *bitcoin*'i protokoll võimaldas teha vaid maksetehinguid, siis tekkis vajadus ka multifunktsionaalsemate rakenduste järgi, mis võimaldaks sõlmida muid lepinguid (Chen, *et.al.*, 2020, p. 68). 2013. aastal avaldas Vitalik Buterin valge raamatu “*A Next Generation Smart Contract & Decentralized Application Platform*”, kus on kirjeldatud idee integreeritud plokiahelast, mis võimaldaks igal inimesel arendada oma rakendusi ühes keskkonnas. See raamat tähistas uue plokiahela protokoll *Ethereum*'i sünni. Esialgselt loodi protokoll vaid krüptovaluutade täiustatud versioonina, kuid lõpptulemusel tekkis platvorm, mis võimaldas arendada muid projekte, mis ei olnud seotud rahaga. *Ethereum*'i platvormi loomisest teatati ametlikult 2014. aasta jaanuaris. (Eriņš & Stepanova, 2021, p. 327)

Ethereum on plokiahelale toetuv avatud tarkvaraplatvorm, mis annab arendajatele võimaluse luua ja avaldada detsentraliseeritud rakendusi (*dApps*). Platvorm võimaldab kirjutada koode ehk *smart contract*'e, mis automatiseerib lepingu täitmise kahe osapoole vahel. (Eriņš & Stepanova, 2021, p. 328) *Smart contract*'id võimaldavad varasid ja teavet vastu võtta ning saata. Üldjuhul on varade saatmine ja teabe jagamine nutika lepinguga koodis määratud ning tegevus toimub automaatselt teava tingimuse täitmisel. Näiteks kui tarbija ostab müüjalt *smart contract*'i alusel telefoni, võib makse automaatselt teostada, kui *smart contract* saab GPS-jälgijalt teabe, et telefoni sisaldav pakk on ostjale üle antud. (Hacker & Thomale, 2018, pp. 655) *Smart contract* tagab täpsuse, läbipaistvuse, kiiruse ja turvalisuse, kuna info lepingunõuete täitmise kohta on avalikust pearaamatust kättesaadav kõigile huvigruppidele. *Smart contract*'id võimaldavad igal ühel luua oma *token*'i või krüptovaluuta ning vormistada

lepinguid, mis kujutavad endast automaatselt lepinguid sõlmivaid rakendusi. (Gutmann & Schückes, 2020, p. 1030)

Eelmises lõigus kirjeldatud *smart contract*'e saab kombineerida, et luua investeerimisvahendeid, mis automaatselt teostavad investeerimisotsuseid nii investeerimisobjektile maksete saatmise kui kasumi jaotamise osas. Üldisemalt saab aga varade omandiõigust ja nende kasutamise õigusi siduda plokiahela kaudu levitatavate *token*'itega. Sel viisil saab plokiahela tehnoloogiat kasutades nutikate lepingute kaudu hallata ja üle kanda väga erinevaid varasid ja anda varadele juurdepääsu. Arvatakse, et seda tüüpi ülekanded ja investeerimiskonstruktsioonid muutuvad tulevikus veelgi olulisemaks kui algne, vaid krüptovaluutadele mõeldud plokiahel. (Hacker & Thomale, 2018, p. 656)

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et plokiahela tehnoloogial põhinevad varad on maailmamajanduses uudne, kuid kiirelt populaarsust koguv nähtus. Varaklass erineb traditsioonilisest finantsmaailma korraldusest oma detsentraliseerituse poolest. See tähendab, et plokiahela tehinguid ei registreerita ega hoiustata ühe keskasutuse juures, vaid avalikus jagatud andmebaasis, mida haldavad kõik võrgus osaleda soovivad isikud. Kui algselt tehti plokiahela tehnoloogial põhinevates võrkudes tehinguid virtuaalsete valuutadega, siis tänu *smart contract*'ide kasutusele võtmisele saab teha tehinguid lisaks ka muude varade ning teabega.

1.2. ICO-d ja nende raames väljastatavad *token*'id

Selleks, et mõista uuringus käsitletavate teenuste olemust, on vajalik anda teoreetiline ülevaade ICO olemusest ning selle protsessi käigus väljastatavate *token*'ite mõistest, olemusest ja liigitusest. Antud peatükis määratletakse eri liiki *token*'ite omadused ning õiguslik raamistik Euroopa Liidus. See teadmine on oluline lõputöös läbi viidavas uuringus *token*'ite kohalduvate käibemaksureeglite välja selgitamiseks.

Boreiko & Sahdev (2019, p. 2) on leidnud, et *start-up*'ide ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul ei piisa tihti sisemistest vahenditest nende investeerimisprojektide ja äritegevuse laiendamise rahastamiseks. Varasemalt oli väiksematel ettevõtjatel rahastuse kaasamiseks vaid kaks võimalust – laenata kohalikelt pankadelt või müüa osa oma ettevõttest välisinvestoritele. Sellised rahastamismehhanismid, nagu IPO-d, võlakirjad, riskikapital või

pangalaenu, on lokaliseeritud kindlas geograafilises piirkonnas, olgu selleks siis riigi või mõne liidu piirid, mis on määratletud ühiste õigusaktidega, kultuurilised ja keelelised sarnasused. (Boreiko & Sahdev, 2019, p. 2)

Ka Boreiko ja Sahdev (2019, p. 5) on omistanud tähtsuse 2007.-2008. aastal aset leidnud finantskriisile kui detsentraliseeritud varade ühele tekkepõhjusele. Finantskriisis palju kannatada saanud ning bürokraatiasse takerdunud pangad ei olnud enam valmis riskantsemaid laenuvõtjaid rahastama. Selle tulemusel on peale finantskriisi finantsturgudele sisenenud uued eraettevõtjatest turuosalised, kes on teataval määral üle võtnud laenuandjate ning finantsvahendajate rolli. Need uued ettevõtjad löid laenuvõtjate ja laenuandjate sobitamiseks veebiplatvorme ning haldasid laenupakkumisi madalama hinnaga, mille tulemusel on sellest tegevusest pärast EL-i uut e-raha institutsioonide määrust (EL-i direktiiv 2009/110/EÜ) saanud mahult ülekaalukalt suurim alternatiivse finantseerimise sektor Euroopas. (Boreiko & Sahdev, 2019, p. 5)

Peer-to-peer põhimõttel toimivad laenuplatvormid on Boreiko ja Sahdevi (2019, p. 5) hinnangul osalt üle võtnud finantslaenu andvate asutuste ülesanded alates varade ja kohustuste vastavusse viimisest kuni krediidikontrolli ja laenuvõtjate jälgimiseni. Sealhulgas sai populaarseks nn ühisrahastus, mille käigus loodi veebiplatvorme, mis võimaldasid ettevõtjatel oma projekte avaldades ja reklaamides kaasata raha erainvestoritelt. See lõi ettevõtjatele, kellel oli piiratud juurdepääs traditsioonilisematele rahastamisallikatele, alternatiivse võimaluse rahastuse kaasamiseks. Finantsvahendaja rolli võttis sellisel juhul üle veebiplatvorm, mis vähendas kulusid ning laiendas oluliselt investorite baasi. (Boreiko & Sahdev, 2019, p. 5)

Plokiahela põhimõttel töötavate süsteemide populaarsuse kasv on toonud kaasa ka uue innovatiivse raha kaasamise viisi, mis olemuselt sarnaneb paljuski ühisrahastusplatvormidele. Üheks populaarseks äritegevuse rahastamise ning investeeringute kaasamise viisiks on viimase viie aasta jooksul kujunenud *initial coin offering* ehk lühendatult ICO. ICO'd nimetatakse ka näiteks *token generization event* ehk TGE või vastavalt väljastatavate tokenite iseloomule *security token offering* ehk STO. ICO'sid on määratletud, kui detsentraliseeritud rahastamismeetodit, mille käigus ettevõtte vastutasuks investeeringule väljastab online-investoritele enda väljastatud plokiahelas kirjeldatud ühikuid ehk *token*'eid või *coin*'e. *Token*'id ja *coin*'id on digitaalsed ja plokiahelas kirjeldatud väärtust väljendavad ühikud, mis

võimaldavad investoril nendega iseseisvalt tegutseda ning nendega turul kaubelda. (Huang, *et.al.*, 2019, p. 77)

Arendajad kasutavad kaasatud investeeringuid rakenduse programmeerimiseks. Tavaliselt pärast paariaastast arendustööd ja rakenduse väljatöötamist võetakse ploki ahel kasutusele. Peale initsialiseerimist, on reeglina investoritel, kes ICO ajal raha panustasid ja tavaliselt ka arendajatel endil, ploki ahelas positiivsed saldod ning süsteem hakkab registreerima kasutajate vahelisi tehinguid. (Maughan, 2019, p. 1120)

Esimene dokumenteeritud ja kinnitatud katse kasutada ploki ahelat alustava ettevõtte rahastamiseks pärineb aastast 2013, kui *bitcoin*'i entusiast San Jose pakkus välja idee ühisest rahastamisest uue ja mitmekülgsema ettevõtte ehitamiseks kasutades *bitcoin*'i protokollit. Tasuks *bitcoin*'ide eest saanuks investorid uusi münte, mis *de facto* esindavad osalust uues ettevõttes. Ühe blogipostitusega teemakohases foorumis suutis arendaja koguda investeeringutena 2720 *bitcoin*'i 551 investorilt, kes vastutasuks said hiljem *Mastercoin*'e. Kogutud investeeringuid kasutati algse idee arendamiseks elujõuliseks tarkvaraks ning väljastatud *token*'itega sai koheselt kaubelda esmalt arendajate korraldatud spetsiaalsel börsil ning hiljem muudel börsidel, mis pakkus investoritele likviidsust, väljumis- ning spekulatsioonivõimalusi. Kiirus, anonüümsus, tehingujärgne likviidsus ja madalad tehingutasud eristasid sellist rahastusviisi tavalisest ühisrahastusest ning selle tõttu sillutas *Mastercoin*'i ICO teed paljudele teistele. (Boreiko & Sahdev, 2019, p. 7-8)

Howell jt (2019, p. 3926) on leidnud, et hästi korraldatud ICO'd võivad pakkuda traditsioonilistest finantseerimismeetoditest suuremat turvalisust, likviidsust ja läbipaistvust ning väiksemaid kulusid. Ka Maugani (2019, p. 1120) järgi on ICO-del mitmeid eeliseid. Esiteks on läbi sellise protsessi võimalik jõuda väga paljude investoriteni. Igaüks, kellel on internetiühendus, saab ICO-s osaleda olenemata tema majanduslikust seisundist või geograafilisest asukohast. Samuti ei nõua ICO läbi viimine olulisi kulutusi ega jõupingutusi. Selle korraldajal peab olema vaid idee, selgitav kirjutus, mida tuntakse ka termini „valge raamat“ (ingl. k. *white paper*) all, ja võib-olla ka veebileht, kus ideed saab täiendavalt reklaamida. Samas on Maugan (2019, p. 1120) leidnud, et sisenemistingimuste puudumine võib osutada teiselt poolt ka probleemiks. Nimelt, ilma tõkendite ja eriliste jõupingutusteta saavad ICO turule siseneda ka isikud, kellel kas puudub idee ellu viimiseks võime või tegutsevad nad

pahatahtlike kavatsustega. Selle tõttu on potentsiaalse investori risk ICO puhul suurem, kui tavalise IPO puhul. (Maugan, 2019, p. 1120)

Eelpool nimetatud valget raamatut on Saluste (2018a, lk 391) defineerinud kui dokumenti, mis avalikustatakse äriühingu poolt enne ICO korraldamist. Selle põhjal langetavad investorid otsuse, kas nad soovivad investeerida projekti. Valget raamatut saab võrrelda väärtpaberi avaliku pakkumise korral avalikustatava prospektiga. Enamasti leiavad äriühingud, et valge raamat ei allu ühelegi õigusaktile, sest väljastatav *token* ei kvalifitseeru väärtpaberiks. Sellest tulenevalt on valged raamatud väga erinevad ning neist puudub tihti ICO algataja kontaktandmed, meeskond, informatsioon kohalduva õiguse kohta jms. (Saluste, 2018a, lk 391)

Vastutasuks raha eest lubavad ICO-d korraldavad arendajad tavaliselt tulu *token*'ite kujul. Esialgsed investorid saavad oma investeeringu eest *token*'eid kas projekti arendamise ajal või projekti käivitamisel ja lõpetamisel. Ülejäänud turg saab sageli juurdepääsu *token*'itele, mida emitent müüb ICO käigus pärast projekti turule toomist või järelturul kauplemise kaudu. (Guseva, 2021, p. 176)

Guseva (2021, p 181) järgi tuleb *token*'eid õiguslikus mõttes liigitada just nende sisu järgi, s.t. selle järgi, milliseid õigusi *token* omanikule annab. Üldiselt on teoreetilistes allikates eristatud kolme tüüpi *token*'eid, mida tavaliselt ICO käigus emiteeritakse – maksetoken'id (ingl. k. *currency tokens* või *payment tokens*), kasutustoken'id (ingl. k. *utility tokens*) ja väärtpaberitoken'id (ingl. k. *security tokens*) (Boulianne & Fortin, 2020, p. 413; Guseva, 2021, p. 181; Howell, 2020, p. 3926).

Maksetoken'id või *coin*'id on digitaalsed väärtust väljendavad ühikud, mida saab kasutada maksevahenditena vahetustehingute tegemiseks. Maksetoken'id iseloomustatakse kui *token*'eid, mis väljendavad õigust teisele valuutale, olgu see traditsiooniline valuuta või krüptovaluuta. Näiteks on öeldud, et ICO teisendab valuuta bittideks ja baitideks, kui see juba pole sellel kujul. Kui see valuuta on juba digitaalne, nagu krüptovaluuta puhul, pakub ICO sellele lihtsalt teistsugust ümbrist. (Arner, *et.al.*, 2019, pp. 275-276)

Kasutustoken'id annavad selle omanikule õiguse teatavale kaubale või teenusele. Neid *token*'eid kasutatakse näiteks preemiapõhistes ühisrahastusprojektides, kus projekti investoritel on võimalik tulevikus kasutada konkreetset kaupa või teenust, mida kaasatud investeeringutega

looma hakatakse. (Block, *et.al.*, 2019, p. 1115) Howell jt (2019, pp-3926-3927) on leidnud, et kasutustoken'id moodustavad suurema osa ICO-de käigus emiteeritavatest token'itest. Kuigi kasutustoken'id võivad olla lihtsad kupongid, mis annavad omanikule õiguse emitendi tootele või teenusele, luuakse ICO-de käigus ka eraldi keskkondasid, kus kasutustoken'eid saab kasutada maksevahendina (Howell, *et.al.*, 2019, pp-3926-3927). Sellist käsitlust on kinnitanud ka Hacker & Thomale (2017, p. 652). Hacker ja Thomale on kasutustoken'ite puhul leidnud, et erinevalt üldotstarbelisest maksevahendist, saab token'it teoreetiliselt maksevahendina kasutada vaid token'i emiteerija juures emiteerija poolt osutatud teenuste vastu (Hacker & Thomale, 2017, p. 652).

Samas on Hacker & Thomale (2017, p. 652-653) ka välja toonud, et lisaks emiteerija juures maksevahendina toimimisele, toimivad kasutustoken'id siiski ka üldotstarbelise maksevahendina. Samuti on kasutustoken'itel ka investeringu tunnused, kuna token'itega saab kaubelda peale ICO-d token'ite vahetusplatvormidel. See võimaldab token'ite väärtuse kasvust tulenevalt kasumiga müüa. (Hacker & Thomale, 2017, p. 652-653)

Hacker'i & Thomale (2018, p. 673) hinnangul ei tähenda kasutustoken'i investeringule sarnanevad tunnused seda, et kasutustoken väärtpaperiks kvalifitseeruks, sest kasutustoken'id ei anna alusettevõttes varalist osalust, vaid nad annavad "liikmelisuse" plokiahelal põhinevas investeerimisüksuses. Liikmelisuse eesmärk ei ole tulevase rahavoo genereerimine, vaid plokiahela toote funktsionaalne kasutamine. Ehkki hääletamis- ja muud juhtimisõigused, mis võivad kaasneda kasutustoken'i soetamisega, võivad muuta need esmapilgul võrreldavaks aktsiatega antud hääleõigusega, tuleb neid siiski väärtpaperitest eristada. Nimelt, kui tavaliselt antakse aktsiaseltsis hääleõigus selleks, et anda aktsionäridele võimalus muuta ettevõtte kasumlikumaks, siis kasutustoken'iga antud hääleõigus on mõeldud selleks, et investorite abil kujundada toote sisemist funktsionaalust. Igal juhul eristab keskendumine pigem kasutamisele kui kasumile neid selgelt väärtpaperitoken'itest. (Hackeri & Thomale, 2018, p. 673)

Väärtpaperitoken'eid on Guseva (2021, p. 177) defineerinud kui digitaalseid varasid, mis omadustelt sarnanevad traditsioonilistest instrumentidest aktsiatele, võlakirjadele, osakutele või investeerimisfondidele. Maughan (2019, pp. 1118) on täpsustanud, et sellised token'id annavad õiguse hääletada oluliste projekti puudutavate otsuste üle ning annavad investorile õiguse saada osa projektist või ettevõttest tulenevas kasumist. Howell jt (2019 p. 3926) on leidnud, et väärtpaperitoken'id on registreeritud ja kaubeldavad plokiahelas, et vähendada

tehingukulusid ja luua omandiõiguse register. *Token*'i alusvarad võivad olla alates kaupadest, valuutadest ja kinnisvarast kuni ettevõtte omakapitalini. (Howell, *et.al.* 2019 p. 3926) Guseva (2021, p. 177) on väärtpaberitoken'itega seostanud ka *governance token*'eid, mis konkreetset annavad projekti investoritele hääle erinevate projektiga seotud ettepanekute ja muudatuste suhtes.

Lisaks sellele, mida Hacker & Thomale on välja toonud kasutustoken'ite juures, on Guseva (2021, p. 177) leidnud, et *token*'ite jaotus kolmeks kategooriaks ei ole kindel ja lõplik, kuna mõnda digitaalset vara saab samaaegselt kasutada nii maksevahendi kui ka osalus- ja hääleõigusena. Digitaalsed varad võivad kombineerida ka mitme varaklassi omadused. Samuti võivad mõned varad äriprojekti eri etappides kaotada teatud omadused. (Guseva, 2021, p. 177)

Kokkuvõtvalt saab ICO-d pidada alternatiivseks ettevõtmise rahastusmeetodiks, mille käigus väljastatakse investoritele vastutasuks plokiahelas kirjeldatud ühikuid ehk *token*'eid. Teoreetilistes allikates on eristatud kolme tüüpi *token*'eid, mis valdavalt kujutavad endast, kas maksevahendina kasutatavaid või investeerimise eesmärgil soetatavaid finantsvahendeid (maksetoken'id, väärtpaberitoken'id ja osaliselt ka kasutustoken'id). Sellisest määratlusest eristuvad kasutusotstarbe poolest kasutustoken'id, millel on küll maksevahendi või investeeringu eesmärgil soetatava vahendi tingimusi. Siiski on nende peamiseks kasutusotstarbeks peetud emitendi poolt tarnitavate konkreetsete kaupade või osutatud teenuste vastu lunastamist.

1.3. Käibemaksu mõiste, olemus ja kohaldumine finantsteenustele

Autor peab empiirilise uuringu parema mõistmise eesmärgil vajalikuks selgitada lisaks krüptovara tehingutele ka käibemaksu mõistet ja olemust. Samuti lähtub autor teoreetiliste materjalide uurimisel eelmisest peatükis välja toodust, mille kohaselt *token*'id kujutavad endast valdavalt finantsvahendeid ehk millega seotud teenuseid võib pidada finantsteenusteks. Lähtuvalt eelnevast uuritakse lisaks teoreetiliste allikate põhjal finantsteenustele käibemaksustamisel kehtivaid põhimõtteid, mis loovad eeldused empiirilises uuringus käsitletavatele käibemaksustamise põhimõtetele analüüsimisele.

Eestis rakendatavat käibemaksu on iseloomustatud kui universaalset tarbimismaksu (Henkow, 2018, lk 233; Lind, 2001, lk 242). Põhjusel, et käibemaksu kohaldatakse pea kõikide kaupade

ja teenuste tarbimisele. Üksikisiku vaatest on tema poolt kaudselt tasutava käibemaksusumma juures oluline just see, kui palju ta tarbib. Käibemaksuga koormatakse kõik tarbimisel tehtud väljaminekud. (Lind, 2001, lk 242)

Tarbimise maksustamine on ajalooliselt olnud riikide üks tähtsamaid tuluallikaid (Tammert, 2005, lk 253). Tarbimismaksude alged pärinevad juba antiikajast, kus hakati koguma makse kaupade ja teenuste müügi käibelt (Lehis, 2012, lk 285). Arvatakse, et Euroopas tuli esimesena mõttele maksustada siseturul toimuvat kaubavahetust ning kehtestada nn käibemaks, Hispaania kuninga nõunik Alba hertsog. Sellisel kujul käibemaksu rakendati kõikehõlmavalt, ehk kõikide kaupade hinnale lisati täiendav maksusumma. Käibemaksu igas tarneahela osas rakendamine viis aga maksu kumuleerumiseni, mis omakorda tõstis kaupade hindu. Lahendus käibemaksu kumuleeruvale iseloomule leiti 20. sajandil, mil esmakordselt rakendati käibemaksu lisandunud väärtuse maksuna. Lisandunud väärtuse maksu puhul loodi kord, millele vastavalt lahutati riigile tasutava maksusumma leidmisel realiseeritava kauba või teenuse tarbeks tehtud sisseostudel tasutud maks. (Tammert, 2005, lk 253)

Ühine ja lisandväärtusel põhinev käibemaksusüsteem terves EL-is kehtestati 1968. aastal (Terra, 2005, lk 169). Lisandunud väärtuse maksuna toimiv käibemaks kehtestati Eestis esmakordselt 1991. aastal. 1. mail 2004. aastal, kui Eesti liitus Euroopa Liiduga, jõustus uus ning tänaseni kehtiv käibemaksuseadus, mis ühtlustas Eesti käibemaksuseaduse teiste Euroopa Liidu riikide seadustega. (Lehis, 2012, lk 286)

Küll aga on Brezeanu jt (2019, p. 10) leidnud, et maksude ühtlustamine ei tähenda kõigis liikmesriikides ühtset maksupoliitikat, sest igal riigil on oma spetsiifika ja vabadus rakendada maksupoliitikat vastavalt oma majanduskeskkonnale. Ginter & Schasmin (2021, lk 140) järgi on Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 288 sätestatud, et direktiiv on saavutatava tulemuse seisukohalt siduv iga liikmesriigi suhtes, kellele see on adresseeritud, kuid jätab vormi ja meetodite valiku selle riigi ametiasutustele. Riigisisesele seadusandjale on jäetud voli otsustada, milliseid õigusakte direktiivi ülevõtmiseks on vaja muuta ja milliseid ümberkorraldusi riigihalduses selleks teha. (Ginter & Schasmin, 2021, lk 140)

Siiski on direktiividel ka vahetu õigusmõju, mis tähendab seda, et kindlatel tingimustel tekib võimalus ja kohati ka kohustus õiguse rakendajal lahendada vaidlus lähtudes vahetult direktiivi, mitte riigisisese õiguse sättest. Direktiivi sätet tuleb kohaldada, kui riigisisese õiguse säte on

direktiivis sätestatuga vastuolus või direktiivi sätet ei ole riigisiseses õiguses üle võetud. Seevastu eristatakse ka kooskõlalist tõlgendamist, mis tähendab seda, et rakendada tuleb üksnes riigisisest õigust. Riigisisese õiguse tõlgendamisel eelistatakse kooskõlalise tõlgendamise puhul tõlgendusviisi, mis tagab direktiivi eesmärkide saavutamise parimal viisil. (Ginter & Schasmin, 2021, lk 141)

Käibemaks on kaudne maks ehk maksukoormuse kandja on tarbija, kes ostab kaupa või kellele osutatakse teenust ning kes maksab toote hinna sees käibemaksu (Lehis, 2012, lk 283). Kuna kaudseid makse rakendatakse tarbimisele ning maksud on enamasti hõlmatud kaupade ja teenuste hinna sisse, siis on leitud, et need on tarbijale vähem märgatavad (Brezeanu, *et.al.*, 2019, p. 8).

Käibemaks on objektiivne maks, mis tähendab, et kõiki tarbimise vorme tuleb maksustada ühetaoliselt ehk kauba ja teenuse maksustamine ei sõltu müüja õiguslikust vormist. Maksu suurus määratakse vastavalt kauba või teenuse liigile ja väärtusele, mitte vastavalt maksumaksja isikule. Käibemaksu neutraalsuse põhimõtte kohaselt peavad maksukohustuslaste käibemaksukohustus ja sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus olema omavahel kooskõlas. Käibemaksuga maksustatakse ostja kulutusi tarbimisele, mitte müüja müügitulu. (Kogels, 2012, p. 231; Lehis, 2012, lk 283- 288) Kogels (2012, p. 231) on käibemaksu neutraalsuse põhimõtte juures välja toonud ka seda, et sarnases olukorras olevate maksukohustuslaste, kes sooritavad sarnaseid tehinguid, peab maksukoormus olema samal tasemel.

Eestis kehtivad käibemaksumäärad on standardmäär 20%, alandatud maksumäär 9%, mida võivad liikmesriigid kehtestada vaid käibemaksudirektiivis sätestatud kaupade ja teenuste rühmadele. 0%-lisemaksumääraga tähistatakse maksuvabastuse eriliiki. Samuti sätestab käibemaksudirektiiv kaupade ja teenuste rühmad, mis on käsitletavad maksuvaba käibena. 0%-lise maksumääraga maksustatava käibe erinevus maksuvabast käibest seisneb selles, et 0%-ga maksustatava käibe tarbeks tehtud kulutustelt on maksukohustuslasel sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus. (Lehis, 2012, lk 319-321)

Lehis (2012, lk 321) on leidnud, et maksuvaba toote või teenuse tarbija maksab kinni müügihinnas sisalduva müüja poolt tasutud käibemaksu jättes tõeliselt maksuvabaks vaid viimase müüja poolt loodud lisandunud väärtuse. Seetõttu sisaldab maksuvabastuste loetelu

peamiselt tööjõumahukaid teenuseid, kus kaupu ega teenuseid reeglina sisse ei osteta. Maksuvabastusel on mõju ainult siis, kui kaupa soetab või teenuseid saab mittemaksukohustuslane. Maksukohustuslase poolt kauba soetamisel või teenuse saamisel tekib käibemaksu kumuleerimine, sest kauba või teenuse hind kallineb selles sisalduva käibemaksu võrra, mida maksuvabastuse rakendaja ei saanud maha arvata. Selle vältimiseks on teatud maksuvabastuste puhul antud maksukohustuslastele õigus käivet vabatahtlikult maksustada. (Lehis, 2012, lk 321-322)

Käibemaksuseadus eristab kahte tüüpi maksuvabastusi – universaalseid ning ainult kauba impordil või ühendusesisesel soetamisel kehtivaid maksuvabastusi. Universaalsete maksuvabastuste objektid on käibemaksust vabastatud kõikide käivete puhul ning need jagunevad veel omakorda kaheks rühmaks: sotsiaalse eesmärgiga ja tehnilise iseloomuga maksuvabastused. Sotsiaalse eesmärgiga maksuvabastused on kehtestatud teenuse hinna alandamiseks ning toote tarbijale kättesaadavaks muutmise eesmärgil. Tehnilise iseloomuga teenused on käibemaksust vabastatud põhiliselt võimaliku topeltmaksustamise vältimiseks. Sellise maksuvabastuse objektidest on suurem osa finantsinstrumendid ja finantsvahendusteenused, sest nende käibemaksustamine tooks kaasa võimaliku käibemaksu kumulatsiooni. Objekt võib käibel olla mitmeid kordi eri isikute vahel ning väga raske on määrata kauba soetamise eesmärki – kas kaup soetatakse edasimüügiks või tarbimiseks. (Lehis, 2012, lk 322-323)

Euroopa nõukogu direktiivis 2006/112/EMÜ (edaspidi käibemaksudirektiiv) reguleerib finantsteenuste kohalduvaid käibemaksuvabastusi artikkel 135 lõige 1 punktid c-g. Käibemaksudirektiiv annab liikmesriikidele siiski võimaluse finantsteenuseid käibemaksuga maksustada ning igal Euroopa Liidu liikmesriigil on lubatud ka finantsteenuste maksustamisele omad piirangud ette näha. Sellest hoolimata on iga liikmesriik otsustanud finantsteenuseid mitte maksustada. (Dragija, *et.al.*, 2012, p. 24) Maksuvabastused rakenduvad peamiselt laenu, väärtpaberi- ja valuutavahetustehingutele ning kindlustustehingutele (Huizinga, 2002, p. 505). Eesti on käibemaksudirektiivi artikli 135 sätteid üle võtnud KMS § 16 lõikega 2¹ (Käibemaksuseadus, 2003).

Dragija jt (2012, p. 24) on finantsteenuste maksuvabastuse põhjuseks pidanud seda, et finantsteenuse osutajate teenustasud on sageli põimunud teiste finantstehingute komponentidega ja nende suurust on üksikute tehingute tasandil väga raske tuvastada. Puudub

tõhus mehhanism, mis suudaks eraldada finantsagendi maksustamise objektiks oleva agenditegevuse väärtust. Agenditegevuse väärtuse eraldamine muudaks finantstehingute maksustamine osutuks liikmesriikide jaoks raskeks. (Dragija, *et.al.*, 2012, p. 24) Huizinga (2022, p. 500) on leidnud, et finantsteenuste maksustamise muudab keeruliseks ka asjaolu, et peamine sisend äritegevusele on finantsiline kapital, mille väärtuse hindamine sisendkäibemaksu arvestamiseks on samuti keeruline.

Dragija jt (2012, p. 25) on finantsteenuste maksuvabastuse kohaldamise ühe probleemina välja toonud, et liikmesriigid on oma siseriiklikes seadustes direktiivis toodud maksuvabastusi erinevalt tõlgendanud. Selle tõttu kohaldatakse maksuvabastusi Euroopa Liidu ühisturul ebahühtlaselt. Rahvusvahelised finantsasutused on olnud sunnitud pidama uutele turgudele laienedes läbirääkimisi kohalike maksuhalduritega, et tagada siseriiklikule seadusandlusele vastav õige erandi tõlgendamine. See on aga finantsteenuste osutajate jaoks toonud kaasa suuri kulutusi ning takistusi investeringute tegemisel. Samuti välistab õiguslik ebakindlus pikaajalise planeerimise ning põhjustab maksualaste probleemide lahendamiseks oluliste üksuste eraldamise. Liikmesriikide maksuhaldurite jaoks võib keeruline ja kulukas protsess tähendada maksutulude vähenemist ning suuremaid kulusid taoliste läbirääkimiste pidamiseks. (Dragija, *et.al.*, 2012, p. 25)

Varasemalt on teoreetilistest allikatest selgunud, siis ICO raames väljastatud *token*'ite näol on tegemist kas virtuaalsel kujul esitatud valuutadega, vautšerile sarnaseid õiguseid andvate instrumentidega või väärtpaberiga sarnanevate instrumentidega. Ülejäänud kahe käibemaksustamist allikad ei käsitle. Küll aga on virtuaalvaluutade vahetustehingute käibemaksustamisega seoses Kollmann (2019, p. 164) välja toonud Euroopa Kohtu otsuse *Hedqvist*. Selles lahendis jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et virtuaalvaluutade vahetustehingutele on kohaldatav käibemaksudirektiivi artikkel 135 lõige 1 punktis e toodud maksuvabastus, mis vabastab käibemaksust seaduslike maksevahenditega tehtavad tehingud. (Kollmann, 2019, p. 164) Nimetatud kohtulahendit analüüsitakse põhjalikumalt lõputöö empiirilises osas (käesolev töö lk 26-27). Kollmann leidis oma krüptovaluutade maksustamist uurivas artiklis järeldusele, et Euroopa Kohtu otsus ei lahenda lõplikult krüptovaluutade maksustamisega seotud probleeme, vaid pigem avardas krüptovaluutade ümber toimuvat maksudiskussiooni. Samuti leidis Kollmann, et kuigi virtuaalvaluutade maksustamine on EL-is veel arengufaasis, siis käibemaksudirektiiv pakub virtuaalvaluutadega tehtavate tehingute

maksustamiseks juhiseid, kuid igat juhtumit tuleks õiguslikult hinnata eraldi. (Kollmann, 2019, pp. 164-170)

Maksustamisel tuleb arvestada ka muude asjaoludega. Merx jt (2019, p. 234) on rõhutanud, et käibemaksu efektiivsuse tagamiseks tuleb selle kehtestamisel arvestada käibemaksu praktilist otstarbekust. Käibemaksu kogumine ei tohiks olla ettevõtja jaoks keerulisem kui on vajalik.. Samas ei ole käibemaksu kehtestamise praktiline otstarbekus eesmärk omaette, seega tuleb seda alati vaadelda seoses teiste põhimõtetega. (Merx, *et.al.*, 2019, p. 234)

Kokkuvõtvalt tuleb teoreetilistest allikatest järeldada, et krüptovarade käibemaksustamisele kohalduvaid põhimõtteid ei ole täielikult välja töötatud ning paljuski valitseb nende maksustamise ümber veel diskussioon. Allikad on viidanud, et virtuaalvaluutadele kohaldub maksuvabastus, kuid seda on nähtud pigem diskussiooni avardajana. Igal juhul tuleb teoreetiliste allikate põhjal maksustamisel silmas pidada käibemaksustamise aluspõhimõtteid, sh neutraalsuse printsiipi ning samuti ka maksu kehtestamise otstarbekust.

2. KRÜPTOVARADE KÄIBEMAKSUSTAMINE

2.1. Uuringu meetoodika ja valim

Lõputöö empiirilises uuringus kasutatakse *token*'ite emiteerimis- ja vahetustehingute käibemaksustamise uurimiseks kvalitatiivset uurimismetoodikat. Creswell (2013, pp. 43-44) on kvalitatiivset uurimismetoodikat näinud kui paikset tegevust vaatleja asukoha määramiseks maailmas. Kvalitatiivne uurimismetoodika koosneb tõlgendavate ja materiaalsete praktikate kogumist, mis muudavad maailma esitluseks näiteks märkmete, intervjuude, vestluste, fotode, salvestiste ning memode kujul. Kvalitatiivne uurimine hõlmab tõlgendavat ning naturalistlikku lähenemist maailmale. Kvalitatiivsed teadlased uurivad asju nende loomulikus keskkonnas, püüdes mõista või tõlgendada nähtusi nende tähenduse järgi, mida inimesed neile annavad. (Creswell, 2013, pp. 43-44)

Andmekogumise meetodina kasutatakse lõputöös dokumendianalüüsi (Flick, 2009, pp. 255-262). Dokumendianalüüs on süstemaatiline protsess hindamaks ja vaatamaks läbi dokumente. Sarnaselt teistele analüüsimeetoditele kvalitatiivsetes uuringutes eeldab dokumendianalüüs, et andmeid uuritakse ja tõlgendatakse tähenduse tekitamiseks, tähenduste mõistmiseks ja empiiriliste teadmiste arendamiseks. (Bowen, 2009, p. 27) Dokumendianalüüsi kasutatakse lõputöös kogumaks andmeid ICO raames väljastatud *token*'ite emiteerimis- ja vahetustehingute käibemaksustamise kohta ning varaklassi käibemaksustamisega seonduvate probleemide kohta. Dokumendianalüüsi valis autor lõputöö andmekogumismeetodiks selle tõttu, et mitmed *token*'ite käibemaksustamisel olulised õigusaktid, õigusaktide tõlgendused ning teemakohased analüüsid olid kättesaadavad dokumentide kujul.

Lõputöö dokumendianalüüsi valimiks on eesmärgistatud valim. Eesmärgistatud valimi puhul on uuritavad dokumendid valimisse kaasatud kindlate kriteeriumide alusel, mis aitavad vastata püstitatud uurimisküsimustele. (Teddlie & Yu, 2007, p. 77) Valimi koostamisel lähtus autor kolmest kriteeriumist. Esiteks pidi valimisse kuuluvates dokumendid olema seadused, õigust loovad dokumendid või nendes pidi olema seadust tõlgendatud. Teiseks pidid dokumentide sisu olema seotud kas otseselt EL-is kehtiva käibemaksusüsteemiga või dokumentides toodud seaduste sätted või tõlgendused pidid mõjutama muul moel käibe maksustamist Euroopa

Liidus. Kolmandaks kriteeriumiks dokumentide valimi koostamisel oli see, et dokumentides sisalduv informatsioon käibe maksustamise kohta pidi olema asjakohane *token*'ite emiteerimis- ja vahetustehingute käibemaksustamisel. Tulenevalt EL-is kehtivast ühtsest käibemaksusüsteemist, milles sätestatud põhimõtted on kohalduvad ka Eestis, ning ülaltoodud kriteeriumitest, analüüsitakse suuremas osas EL-i õigusakte, kohtuotsuseid ja dokumente. Suurem osa lõputöö valimisse kuuluvatest dokumentidest on Euroopa Kohtu lahendid, sest nendes toodud tõlgendused käibemaksudirektiivist on olulised EL-i käibemaksusüsteemi kujundajad ning ka Eestis kohalduvad.

Dokumendianalüüsi valimisse valiti 19 dokumenti, mille seas on Eesti ja Euroopa käibemaksustamist reguleerivad õigusaktid, eelnõu või ettepaneku faasis olevad õigusaktid, Euroopa Kohtu lahendid ning seadust selgitavad dokumendid, nagu näiteks Käibemaksukomitee tööpaberid, seaduseelnõude seletuskirjad. Lõputöös analüüsitud dokumendid koos nendest kogutud ja analüüsis kasutatud andmetega koondati tabelisse, mis on leitav lisast 1. Uuringus analüüsiti 11.04.2022 seisuga õigusaktide redaktsioone.

Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse lõputöös kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide või muude tähendusrikaste objektide uurimiseks, mille tulemusel saab teha täpseid järeldusi kontekstide kohta, kus neid tekste või objekte on kasutatud (Õunapuu, 2014, lk 160). Sisuanalüüsi käigus analüüsitud dokumendid kodeeriti kasutades arvutiprogrammi Excel ning koodidest moodustus seitse kategooriat. Dokumendianalüüsi käigus moodustunud koodipuu on leitav lisast 2.

2.2. Dokumendianalüüs

Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli välja selgitada *token*'ite emiteerimis- ja vahetustehingutele kohalduvad käibemaksustamise põhimõtted ning *token*'ite käibemaksustamisel esinevad probleemid. Analüüsi käigus moodustus viis kategooriat (vt tabel 1), mille alla koondas autor analüüsi tulemusena saadud koodid (vt lisa 2). Kategooriad moodustati lähtudes lõputöö esimese peatüki kolmandas alapeatükis (käesolev töö lk 15-17) ja dokumendianalüüsis määratletud *token*'ite sisulistest omadustest ja sellistele omadustele vastavatest võimalikest käibemaksuseaduse ja käibemaksudirektiivi sätetest.

Tabel 1. Lõputöö uuringuga seonduvad uurimisküsimused ja sisuanalüüsi käigus moodustunud kategooriad (autori koostatud).

Uurimisküsimused	Kategooriad
Millised on ICO raames väljastatud <i>token</i> 'ite olulised omadused käibemaksustamise mõttes?	Kategooria 1 <i>Token</i> 'ite omadused
Millised on ICO raames väljastatud <i>token</i> 'itele kohalduvad käibemaksustamise põhimõtted?	Kategooria 2 <i>Token</i> kui maksevahend Kategooria 3 <i>Token</i> kui vautšer Kategooria 4 <i>Token</i> kui tasu eest osutatav teenus Kategooria 5 <i>Token</i> kui väärtpaber Kategooria 6 <i>Token</i> kui segatarne
Millised on ICO raames väljastatud <i>token</i> 'ite maksustamisel esinevad probleemid?	Kategooria 7 <i>Token</i> 'ite maksustamisega seotud probleemid

Esimese kategooria „*Token*'ite käibemaksustamisel tähtsust omavad omadused“ alla koondus dokumendianalüüsi käigus 9 koodi. Koodid moodustusid erinevate Eesti ja EL dokumentide alusel, milles oli toodud seadusandjate poolt *token*'itele omistatud tähtsaimad sisulised omadused. Need omadused on aluseks edaspidisele uuringule, kus juhindutakse *token*'ite omadustest neile kohalduvate käibemaksureeglite välja selgitamisel. Uuringu käigus välja selgitatud omaduste erinevus teoreetilises osas välja selgitatud omadustest (käesolev töö lk 15-17) seisneb selles, et uuringus raames keskendutakse otseselt *token*'ite käibemaksustamisel olulistele omadustele.

Esmalt selgus dokumendianalüüs käigus, et *token*'itele omistatakse dokumentides reeglina **vahetusvääringu** (kood 1) ning **maksevahendi** (kood 2) funktsioone. Sealjuures eristati üldotstarbelise makse- ja vahetusvahendi funktsiooniga *token*'eid, milleks olid maksetoken'id ning samuti ka piiratud kasutusega maksevahendeid nagu kasutustoken'id ehk *token*'it aktsepteerib maksevahendina ainult *token*'i väljastaja piiratud keskkonnas. Samas selgus analüüsi käigus ka, et nii kasutustoken'ile kui ka väärtpaberitoken'ile üldotstarbelise maksevahendi funktsiooni.

Dokumendianalüüsi käigus selgus ka, et erinevat liiki *token*'eid kasutatakse **väärtuse säilitamiseks** (kood 3) ning **väärtuse suurendamiseks** (kood 4). Sellised tunnuseid omistati analüüsitud dokumentides kõikidele lõputöö teoreetilises osas määratletud *token*'ite liikidele (käesolev töö lk 15-17). *Token*'eid nimetati erinevates dokumentides näiteks kaubeldavateks instrumentideks ning investeerimise eesmärgil soetatavaks varaks.

Lisaks eeltoodule selgus dokumendianalüüsi käigus, et *token*'id võivad anda *token*'i soetajale erinevaid nõudeõigusi *token*'i emiteerija suhtes. Dokumentides toodi välja, et *token*'id võivad esindada **nõuet üksuse rahavoogude** (kood 5), **varade** (kood 6) ja **jääkväärtuse suhtes** (kood

7) ning **üksuse toodetavate kaupade või osutatavate teenuste suhtes** (kood 8). Esimest kolme nõuet saab seostada vastavalt lõputöö teoreetilistele lähtekohtadele (käesolev töö 16-17) ning ka analüüsitud dokumentide põhjal väärtpaberitoken'itega ning viimast nõuet kasutustoken'itega.

Analüüsitud dokumentides on rõhutatud ka token'ite **hübriidset olemust** (kood 9), millest tulenevalt ei pruugi token olla määratletav konkreetselt teoreetiliselt osas (käesolev töö 15-17) toodud liigi alla, vaid võib esindada erinevatele token'i liikidele iseloomulikke tunnuseid.

Tulenevalt esimeses kategoorias selgunud token'ite tunnustest, mille kohaselt on token'itele omistatud üldotstarbelise maksevahendi tunnuseid, analüüsi teise kategooria „**Token kui seaduslik maksevahend**“ raames käibemaksudirektiivi artikli 135 lg 1 punktis e toodud käibemaksuvabastuse kohaldamise tingimusi. Kategooria alla moodustus 9 koodi.

Analüüsitud dokumendid käsitlevad enim kõige tuntuma virtuaalvääringu *bitcoin*'i vahetustehingute maksustamist. Siinkohal selgus dokumendianalüüsi käigus, et uuringus käsitletavat maksetoken'id on analüüsitud dokumentide alusel samuti kasutatavad virtuaalvaluutana ning *bitcoin*'i on toodud isegi maksetoken'i ühe näitena. Seega saab järeldada, et analüüsitud dokumentides kirjeldatud tingimused ja maksukäsitlus laieneb ka maksetoken'itele.

Dokumendianalüüsi käigus selgus, et tulenevalt käibemaksudirektiivi enda sättest peab maksuvabastuse kohaldamiseks instrumendiga tehtava tehingu näol olema tegemist **seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta, pangatähtede või müntidega seotud tehinguga** (kood 1). Mõiste „seaduslik maksevahend“ tõlgendamiseks on analüüsitud dokumendid ette näinud mitmeid tingimusi. Euroopa kohus on oma 2015. aasta kohtuotsuses *Hedqvist* analüüsinud käibemaksudirektiivi artikkel 135 lg 1 punkti e kohaldumist virtuaalvääringu *bitcoin* vahetustehingutele. Kohus leidis oma otsuses, et direktiivis toodud **maksuvabastusi tuleb tõlgendada täht-tähelt** (kood 2), kuid samas tuleb seda teha **kooskõlas maksuvabastuse eesmärkidega** (kood 3), s.t. maksuvabastus ei tohi kaotada oma toimet. Kohus leidis ka samas asjas, et konkreetse **maksuvabastuse eesmärgiks on ületada finantsteenustelt käibemaksu arvestamisega seotud raskused** (kood 4). Lisaks tuleb kinni pidada **neutraalse maksustamise põhimõtte nõuetest** (kood 5). Neutraalse maksustamise põhimõte, kui üks põhilisi käibemaksustamise aluspõhimõtteid on välja toodud ka käesoleva lõputöö teoreetiliselt osas (käesolev töö lk 10).

Mõiste „seotud tehingud“ puhul on tegemist äärmiselt laia sõnastusega, mille kitsendamiseks on analüüsitud dokumentides rõhutatud, et tehingule maksuvabastuse kohaldamiseks peab vahetustehingu näol tegemist olema **sisuliselt finantstehinguga** (kood 6). Analüüsitud dokumentidest selgus, et sisuliselt on finantstehinguga tegemist siis, kui maksevahenditega tehakse kahepoolse vooga tehinguid, s.t. mõlemad tehingupooled kannavad üksteisele üle maksevahendeid, mitte maksevahendeid ei kanta üle mõne muu instrumendi, kauba või teenuse vastu. Samas ei tähenda see seda, et tehingu sooritajaks peab olema pank või muu finantsasutus, vaid analüüsitud dokumentides on selgitatud, et **maksuvabastus on seotud just teenuse olemusega** (kood 7).

Mittetraditsiooniliste valuutadega, nagu *bitcoin*, tehtavate vahetustehingutele maksuvabastuse kohaldamise osas leidis Euroopa Kohus kohtuasja *Hedqvist* raames, et maksuvabastus on kohaldatav, kui tehingupooled **aktsepteerivad valuutasid kui seaduslike maksevahendite alternatiive** (kood 8) ning valuutade **ainus mõte on olla kasutatav maksevahendina** (kood 9). Kohus leidis, et käibemaksu kindlaks määramise raskused oleks mittetraditsiooniliste valuutadega samad, mis traditsiooniliste valuuta vahetustehingute puhul. See kinnitab ka kohtujuristi ettepanekut, milles kohtujurist ei suutnud tuvastada sisulist erinevust seaduslike maksevahendite samuti seaduslikeks maksevahenditeks vahetamise ning seaduslike maksevahendite muudeks mittetraditsiooniliseks valuutade vahetamise vahel.

Kolmanda kategooria „**Token kui vautšer**“ alla koondus 8 koodi, mis kirjeldasid *token*’ite vautšeriks kvalifitseerimise tingimusi ning analüüsitud dokumentidest nähtavaid seisukohti *token*’ite vautšerina maksustamise kohta. Kategooria „**Token kui vautšer**“ raames analüüsitud dokumentide valimisse kuuluvad õigusaktid ja dokumendid, mis käsitlevad enne 2019. aasta 1. jaanuarit väljastatud vautšeritele kohalduvaid sätteid. Seda sellel põhjusel, et siis jõustus nõukogu direktiiv (EL) 2016/1065, millega muudeti käibemaksudirektiivi vautšerite käsitamise osas. Enne 2019. aasta 1. jaanuarit väljastatud vautšeritele rakenduva käibemaksuregulatsiooni analüüsimine ei oleks otstarbekas, sest vautšerite käibemaksustamine otsustada enne nende väljastamist.

Dokumendianalüüsi põhjal selgus, et instrumendi käibemaksustamise mõttes vautšeriks kvalifitseerumiseks peavad olema täidetud kaks tingimust. Mitmete analüüsitud dokumentide põhjal oli esimeseks tingimuseks, et **kauba tarnija või teenuse osutaja on kohustatud instrumenti aktsepteerima tasuna kauba või teenuse eest** (kood 1) ja teiseks peab **tarnitav kaup, osutatav teenus, kauba tarnija või teenuse osutaja olema märgitud vautšeril või**

sellega seotud dokumentides (kood 2). Lisaks sätestab käibemaksuseadus tingimuse, et **vautšer ei saa olla instrument**, mis võimaldab saada kaubatarne või teenuse osutamise **hinnast allahindlust** (kood 3).

Käibemaksuseaduses ja käibemaksudirektiivis eristatakse kahte tüüpi vautšereid – **üheotstarbelised** (kood 4) ja **mitmeotstarbelised** (kood 5), mida on analüüsitud dokumendid ja õigusaktid eristanud järgmiselt. Üheotstarbelise vautšeri puhul on vautšeriga seotud kaupade tarnimise või teenuste osutamise koht ja nendelt kaupadelt või teenustelt sisse nõutav käibemaks vautšeri väljastamise ajal teada. Mitmeotstarbelised vautšerid on kõik muud vautšerid, mis ei ole üheotstarbelised.

Uuringu käigus analüüsiti Käibemaksukomitee tööpaberit 983, mis käsitles käibemaksudirektiivis toodud vautšerite sätte kohaldumist kasutustoken'itele. Komitee leidis, et vautšerite säte ei pruugi *token*'itele kohalduda, kuna pole täidetud kumbki direktiivi poolt sätestatud tingimus. **Token'i mittevastavust käibemaksudirektiivis toodud esimesele vautšeriks kvalifitseerimise tingimusele** (kood 6) põhjendas komitee sellega, et kuna kasutustoken'ite väljastamise hetkel ei eksisteeri instrumendi vastu lunastatavaid teenuseid, ei pruugi olla võimalik kunagi kasutustoken'it realiseerida. Lisaks leidis komitee ka *token*'ite hübriidsele olemusele viidates, et *token*'id võivad tänu muudele funktsioonidele säilitada peale väärtuse ka peale seda, kui nende vastu lunastatav teenus ei realiseeru ning *token* selle funktsiooni suhtes väärtusetuks muutub. **Token'ite mittevastavust teisele käibemaksudirektiivis loetletud tingimusele** (kood 7) põhjendas komitee sellega, et tänu plokiahela tehnoloogiale on tarnijate identiteet kaitstud krüptograafiaga, mille tõttu on teada vaid seadme identiteet.

Seega leidis Käibemaksukomitee, et kasutustoken ei pruugi vastata käibemaksudirektiivis sätestatud vautšeriks kvalifitseerimise tingimustele (koodid 6 ja 7). Peale käibemaksukomitee hinnangu avaldamist on Euroopa Parlament ja nõukogu koostanud ettepaneku määruseks, mis seaks krüptovarade, sh **kasutustoken'ite emiteerimisele kindlamad tingimused** (kood 8). Ettepaneku analüüsimisel selgus, et kasutustoken'ite emitent võiks ettepaneku sellisel moel jõustumise puhul olla vaid juriidiline isik. Samuti oleks analüüsitud dokumendi põhjal kasutustoken'ite emitent kohustatud muuhulgas koostama regulatsioonis toodud nõuetele vastava valge raamatu, mis muuhulgas peaks sisaldama ka emitendi ning projekti detailseid kirjeldusi. Samas sätestab määrus muuhulgas ka selle, et valges raamatus peab sisalduma hoiatus selle kohta, et kasutustoken'it ei ole võimalik saada vahetada kauba või teenuse vastu.

Samuti selgus analüüsi käigus, et valge raamatu koostamine on tingimuslik ehk teatud juhtudel seda ei nõuta.

Kolmanda kategooria „**Token kui teenuse osutamine tasu eest**“ alla koondus 7 koodi. Käesoleva uuringu esimese kategooria all analüüsitud andmetest lähtuvalt võib kasutustoken’itel olla iseloomulikud tunnused ka teenuse osutamisele tulenevalt faktist, et kasutustoken’ite omanikele osutatakse tavaliselt platvormiteenuseid, mille eest nad ICO ajal token’i soetamisel tasuvad. Selleks, et välja selgitada, kas kasutustoken’id võivad endast kujutada tasu eest teenuse osutamist, analüüsiti käibemaksuseadust, käibemaksudirektiivi ning Euroopa Kohtu esitatud seisukohti erinevates lahendites.

Esiteks selgus dokumendianalüüsi käigus, et teenus on muuhulgas **ettevõtluse korras hüve osutamine või õiguse, sh väärtpaberi võõrandamine** (kood 1). Samuti loetakse teenuseks **elektrooniliselt edastatavat tarkvara ja teavet** (kood 2) ning **spetsiaalselt ostjale loodud või kohandatud tarkvara või andmekandjat** (kood 3). Teenuse osutamist maksustatakse käibemaksuga, kui seda **osutab maksukohustuslane** (kood 4).

Dokumendianalüüsi käigus analüüsiti kolme Euroopa Kohtu lahendit, millest kõikides lahendites oli rõhutatud, et **osutatud teenuse ja saadud tasu vahel peab olema otsene seos** (kood 5). Selline otsene seos on kohtu hinnangul tuvastatud juhul, kui teenuse osutaja ja saaja vahel on õigussuhe, millega seotud toimingud on vastastikused. Samuti peab teenuse osutajale makstav **vastutasu vastama väärtuselt teenuse saajale osutatavale teenusele** (kood 6).

Mis puutub **token’ite teenuse tasu eest osutamise tingimustele vastamise** (kood 7), siis selgus analüüsi käigus, et kasutustoken’id alluvad poolte vahelisele võlaõiguslikule suhtele, mille keskseks elemendiks on dokumendis toodud valge raamat. Samas mis puudutab toimingute vastastikust sooritamist, on seatud kahtluse alla token’i aluseks oleva teenuse realiseerumine. Mitterealiseerumise võimalust rõhutab MiCA määruses toodud valgele raamatu koostamisele pandud tingimus, mille kohaselt määruse sellisel kujul jõustumisel peaks kasutustoken’it kirjeldav valge raamat hoiatama token’i soetajat teenuse võimaliku mitterealiseerumise eest.

Neljanda kategooria „**Token kui teine väärtpaber**“ alla koondus 16 koodi, mis kirjeldasid token’ite käibemaksudirektiivi mõistes väärtpaberiks ja rahaliseks sissemakseks seltsingusse kvalifitseerimise tingimusi.

Analüüsitud õigusaktide põhjal selgus, et majandustegevusena saab käsitleda tegevust, mis seisneb materiaalse või immateriaalse vara kasutamises kestva tulu saamise eesmärgil. Uuringu käigus analüüsiti Euroopa Kohtu lahendit *KapHag*, mille kohaselt ei saa rahalist **sissemakset seltsingusse** (kood 1) käsitleda majandustegevusena käibemaksudirektiivi mõttes ei finantsosaluse omandaja ja hoidja kui ka osaluse üle andja poolt. Sellistest varadest tulenev **tulu on vara omamise tulemus** (kood 2). Selle all oli kohus mõelnud seda, et tulu teenimiseks ei kasutata materiaalselt ega immateriaalselt vara, vaid tulu tuleneb vaid puhtast faktist, et isik omab seltsingus osalust, mis on antud talle vastutasuks esialgse investeeringu eest.

Uuringu käigus analüüsiti ka Euroopa Kohtu lahendit *Granton Advertising* ja käibemaksudirektiivi, et selgitada välja väärtpaberite vahetustehingutele käibemaksuvabastuse rakendamise tingimused. Käibemaksudirektiivis sätestatakse, et käibemaksust vabastatakse **aktsiate, äriühingute ja ühenduste osakute, võlakirjade ning teiste väärtpaberitega seotud tehingud** (kood 3).

Euroopa Kohus on oma otsuses *Granton Advertising* leidnud, et direktiivi mõistes väärtpaberiga on tegemist vaid siis, kui see **annab juriidilise isiku üle omandiõiguse** (kood 4) või **tõendab võla olemasolu** (kood 5). Samuti laieneb maksuvabastus „teistele väärtpaberitele“, mis ei pea olema Euroopa Kohtu hinnangul väärtpaberid, vaid **väärtpaberitele sarnased nõuded ja õigused** (kood 6). Nende nõuete hulgast on välja arvatud sellised dokumendid, mis tõendavad omandiõigust kaubale ning osad või aktsiad, mis annavad nende omanikule kinnisasja või selle osa omandi- või valdusõiguse *de jure* või *de facto*, kui viimaseid käsitatakse liikmesriigis materiaalse varana. See tähendab, et „teiste väärtpaberitega“ tehtavate tehingute puhul **peab sisuliselt olema tegu finantstehinguga** (kood 7), mida toetab ka kohtujuristi sama kohtuasja raames avaldatud seisukoht. Nimelt jäi kohtujurist arvamusele, et tehing peab muutma poolte finantsilist ja õiguslikku olukorda. Samuti selgus analüüsi käigus, et maksuvabastuse kohaldamine peab olema **seotud tehingu sisu, mitte sooritajaga** (kood 8) ning tehingu käibemaksust vabastamine peab olema **kooskõlas maksuvabastuse eesmärgiga ületada käibemaksu arvestamisega seotud raskused** (kood 9). Kohus on pidanud ka väärtpaberiks määratlemise suhtes oluliseks seda, kas potentsiaalsel väärtpaberil on **nominaalväärtus** (kood 10).

Eesti käibemaksuseaduse kohaselt kohaldub käibemaksuvabastus **väärtpaberitele, mis on loetletud väärtpaberituru seaduse (edaspidi VPTS) § 2 lõige 1 punktides 1-7** (kood 11). Seda, kas väärtpaberitoken'id võivad olla VPTS mõistes väärtpaberid, ei ole dokumentides

välja toodud. Küll aga selgus analüüsi käigus, et väärtpaberitoken'eid hakkaks reguleerima hoopis ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalväeringute seadus (edaspidi ÜMIVS). Selle seaduse alusel kvalifitseeruksid väärtpaberitoken'id **investeerimisinstrumentideks** (kood 12).

ÜMIVS kohaselt on investeerimisinstrument investeerimise eesmärgil kasutatav vara. Sama seaduse seletuskirjas on täpsustatud, et selle all on mõeldud finantsvara, mille peamine eesmärk on teenida instrumendi hoidjale tulu. Selliseks finantsvaraks on nimetatud seletuskirjas finantsinstrumente, mis annavad selle omanikule hääle-, kasumi või muid õigusi, mida tavapäraselt seostatakse osaluse omamisega või muul viisil kontrolli teostamisega juriidilises isikus või juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduses või muus esemes, kuid mida ei ole nimetatud VPTS § 2 lõige 1 punktides 1-7. Investeerimistoken'id on seaduses defineeritud veel eraldi, kui krüptovaral põhinevad investeerimisinstrumentid. See eristus on vajalik just registreerimiskoode erisuse seisukohalt muudest investeerimisinstrumentidest.

Investeerimisinstrumentideks on seletuskirja alusel kvalifitseeritavad väärtpaberitoken'id siis, kui nende omamine on **funktsionaalselt sarnane osaühingu osa omamisega** (kood 13) ning nende eesmärk on **olemasoleva õiguse juriidilise isiku osa üle token'iseerimine** (kood 14). Samas aga on seletuskirjas välja toodud, et kehtiv õigus ei reguleeri investeerimistoken'eid, mis **esindavad ise investeerimisinstrumenti** (kood 15) nagu näiteks token'id, mis ei ole aktsiad, kuid mis annavad õiguse näiteks dividendidele lähtudes teatud arvestuspõhimõtetest või hääleõiguse ettevõttes.

Tulles tagasi Euroopa Kohtu poolt kohtuasjas *Granton Advertising* sätestatu juurde, siis dokumendianalüüsi käigus selgus, et direktiivis sätestatud **maksuvabastused on ühenduse õiguse autonoomsed mõisted** (kood 16). Autonoomsete mõistete eesmärk on välistada käibemaksusüsteemi liikmesriigiti erinev kohaldamine. See toetab ka ülaltoodud põhimõtet, mille kohaselt tuleb maksuvabastusi tõlgendada kitsalt. Seega tuleb maksuvabastuste kohaldamisel lähtuda direktiivis sätestatud mõistetest ning maksuvabastuse eesmärkidest.

Viienda kategooria alla „**Token kui segatarne**“ koondus 8 koodi. Segatarnete maksustamise tingimuste välja selgitamine on vajalik asjaolu tõttu, et token'ite hübriidsest olemusest tulenevalt on võimalik, et tegemist võib olla Euroopa Kohtu tõlgendustele vastava segatarnega.

Kohtulahendite analüüsi raames selgus, et **iga tehingut tuleb käibemaksustamisel käsitleda eraldiseisvana** (kood 1). Samas on kohus leidnud, et **objektiivselt ühte lahutamatu** (kood 2) **majandustehingut ei saa kunstlikult osadeks jagada** (kood 3). Sellise kompleksse tehingu

puhul, mis koosnevad mitmest sooritusest, tuleb analüüsitud kohtulahendite põhjal ühte või mitut teenust, mis on käsitletavat põhiteenusena ja selle kõrvalteenuseid pidada maksustamisel üheks soorituseks, mida **maksustatakse põhisoorituse maksureeglite järgi** (kood 4).

Eriti on kohtulahendite analüüsi põhjal tegemist ühe sooritusega siis, kui **sooritused on üksteisest sõltuvad** (kood 5) ning kui kõrvalteenus **ei ole kliendi jaoks omaette eesmärk** (kood 6). Näiteks analüüsis kohus lahendis *Everything Everywhere* (2015) juhtumit, kus mobiilsideteenuse osutaja nõudis klientidelt lisatasu juhul, kui kliendid kasutasid arвете tasumiseks teatud makseviise, mille eest pidid nad tasuma teenustasu. Lisaks leidis kohus, et makse vastuvõtmine on ja selle töötlemine lahutamatu seotud iga tasu eest osutatava teenusega. Kohus leidis et, kuna sellises olukorras ei soovinud kliendid osta kahte eraldi teenust, ehk mobiilsideteenust ja maksete töötlemise teenust, ning maksete töötlemine on lahutamatu seotud mobiilsideteenusega, oli kahe teenuse näol tegemist ühe sooritusega. Kahest osast koosnevat tehingut tuli seega kohtuotsuse põhjal maksustada põhiteenuse ehk mobiilsideteenusele kohalduvate käibemaksureeglite järgi.

Lisaks selgus dokumendianalüüsi käigus, et segatarnete maksustamisel tuleb tehingu ühe sooritusena käsitlemiseks kindlaks teha **tehingut iseloomustavad tunnused** (kood 7). See ülesanne on antud **siseriiklike kohtute pädevusse** (kood 8), kellele Euroopa Kohus saab anda juhiseid tõlgendamiseks.

Järelduste tegemisel ja ettepanekute esitamisel on vaja arvestada ka võimalike probleemidega, mis uurimisprobleemile ammendava vastuse andmist takistada võivad. Selle tulemusel moodustus kuues kategooria „**Token’ite maksustamisega seotud probleemid**“, mille alla koondusid 5 koodi.

Esimese probleemina on dokumentides välja toodud *token’ite hübrüidsust* (kood 1), millest tulenevalt on dokumentides leitud, et *token’itele* kohaldatavate käibemaksureeglite välja töötamine on keeruline. Eriti on hübrüidsust probleemina välja toodud kasutustoken’ite juures, mida on dokumentides nähtud olulise takistusena kasutustoken’i vautšeriks kvalifitseerimise juures.

Teise probleemina nähtus dokumendianalüüsi käigus, et **EL-i riigid on seni krüptovarade maksustamisele lähenenud erinevalt** (kood 2). Näiteks on Käibemaksukomitee oma tööpaberis 1037 välja toonud, et kui Euroopa riikidest 23 käsitleb maksetoken’eid valuutadena, siis kahes riigis käsitletakse neid kaubeldavate instrumentidena ning kaks riiki pole nende kvalifitseerimise osas üldse seisukohta võtnud. Dokumentides on välja toodud, et sellised

erinevused kahandavad ettevõtjate soovi alternatiivseid rahastusmeetodeid kasutada ning pärsivad valdkonna arengut. Samuti näitlikustavad erinevad lähenemised valdkonna suhtes valitsevat ebaselgust ning rõhutavad ühise regulatsiooni kehtestamise vajadust.

Dokumendianalüüsi käigus tõstus ka kolmas probleem, milleks oli valdkonna **kiire ja pidev areng** (kood 3). Analüüsist nähtus, et pidevalt arenevad ning lisanduvad funktsioonid võivad takistada *token*'itele kohalduva käibemaksu regulatsiooni välja töötamist. Samuti nähtus analüüsi käigus, et vähemalt lähiaastatel võib probleemiks saada ka **algusjärgus olev seadusandlus, mis *token*'eid reguleeriks** (kood 4). Lisaks nähti probleemina ka **ICO korraldajate anonüümsust** (kood 5), seda eriti kasutustoken'ite vautšeriks kvalifitseerimisel.

Võrreldes uuringu käigus analüüsitud materjale *token*'ite ja nendele potentsiaalselt kohalduvate käibemaksureeglite teemal, saab nendega paralleelse luua lõputöö teoreetilises osas (käesolev töö lk 18-23) toodud käibemaksustamise aluspõhimõtete, *token*'ite omaduste ning ka üldiste probleemide vahel. Empiiriline uuring rõhutas ka neutraalse maksustamise printsiibi järgimise olulisust, mis oli läbivalt üheks maksuvabastuste kohaldamise tingimuseks.

2.3. Tulemused ja järeldused

Lõputöö uurimisprobleemile „Milline on *acte clair* doktriinist lähtudes vajadus *token*'ite käibemaksustamise selgitamiseks?“ lahenduse leidmiseks püstitati kolm uurimisküsimust. Järgnevas alapeatükis on nendele uurimisküsimustele vastatud lähtudes lõputöö teoreetilistest lähtekohtadest kui ka empiirilise uuringu raames leitud tulemustest. Alapeatüki lõpus on autor esitanud ettepanekud *token*'ite käibemaksustamisele selgemate põhimõtete loomiseks.

Esimene uurimisküsimus oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite olulised omadused käibemaksustamise mõttes?“ Autor leidis vastuse teoreetilise käsitluse ja dokumendianalüüsi tulemusel. Uurimisküsimus esitati selleks, et luua eeldused lõputöö eesmärgi täitmiseks ning uurimisprobleemi lahendamiseks. *Token*'itele kohalduva maksukäsitluse välja selgitamiseks ning selgust vajavate aspektide määratlemiseks oli esmalt vaja aru saada *token*'ite olemusest ning nende omadustest, millest lähtuvalt neid maksustatakse.

Lõputöö teoreetilisest osast (käesolev töö lk 16-17) nähtus esmalt, et ICO raames väljastatud *token*'id jagunevad kolmeks – maksetoken'id, kasutustoken'id ning väärtpaberitoken'id. Sellist liigitust kinnitasid ka dokumendianalüüsi tulemused. Dokumendianalüüsi käigus selgitati välja *token*'ite olulised omadused, mille põhjal oleks võimalik analüüsida võimalikke *token*'itele kohalduvaid käibemaksusätteid. Peamised dokumendianalüüsi käigus selgunud *token*'ite

omadused olid *token*'ite kasutusfunktsioonid maksevahendina, väärtuse hoidja ning suurendajana ning erinevate *token*'itega kaasnevad erinevad nõudeõigused *token*'i emitendi suhtes. Sellised nõudeõigused hõlmasid õigust emitendi rahavoogude, jääkväärtuse, varade või teenuste vastu.

Teine uurimisküsimus oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'itele kohalduvad käibemaksustamise põhimõtted?“. Teisele uurimisküsimusele vastamiseks lõi eeldused esimesele uurimisküsimusele antud vastused. Teisele uurimisküsimusele vastamiseks analüüsiti õigusakte ja dokumente, et määratleda võimalikud *token*'itele kohalduvad käibemaksuseaduse ja käibemaksudirektiivi sätted. Siinkohal esitab autor uuringu tulemusel tehtud järeldused *token*'ite maksustamisest lõputöö teoreetilises käsitluses (käesolev töö lk 16-17) määratletud *token*'i liikide kaupa ning teeb järeldused selles osas, mis sätete alusel tuleks ICO raames väljastatud *token*'eid maksustada.

Maksetoken'ite käibemaksustamine

Käibemaksudirektiivi artikli 135 lõige 1 punktis e sätestatud seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta, pangatähtede või müntidega seotud tehinguteks kvalifitseerumiseks, peab mittetraditsiooniline valuuta olema tehingupoolte poolt aktsepteeritud kui seadusliku maksevahendi alternatiiv ning selle ainus mõte peab olema kasutatav maksevahendina. Samuti peab dokumendianalüüsi põhjal olema valuutaga seotud tehing sisuliselt finantstehing ehk kujutama endast kahepoolse vooga maksevahendite ülekandmist. Analüüsi käigus selgus, et sellistele tingimustele vastavad virtuaalvääringu *bitcoin* vahetustehingud.

Analüüsi tulemusel selgus, et *maksetoken*'id on sisuliselt virtuaalvääringud. Kusjuures selgus dokumendianalüüsi käigus, et *bitcoin*'i on toodud *maksetoken*'ite ühe näidisena. Sisuliste kriteeriumide poolest ei anna *maksetoken*'id ICO korraldaja või muu üksuse vastu nõudeõigusi, vaid selliste *token*'ite ainus mõte on olla kasutatav valuutana. Samuti on juba vahetustehingu toimumise eelduseks ülekantavate valuutade aktsepteerimine seadusliku maksevahendi alternatiivina tehingupoolte poolt. Selline käsitlus kohaldub nii emiteerimis- kui vahetustehingutele, sest *maksetoken*'ite emiteerimistehingute näol ongi sisuliselt tegemist vahetustehinguga, kus tehingupooled kannavad kahesuunaliselt üle maksevahendeid. Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et *maksetoken*'ite emiteerimis- ja vahetustehingutele peaks kohalduma käibemaksudirektiivi artikkel 135 lõige 1 punktis e toodud käibemaksuvabastus.

Analüüsitud dokumentidest nähtus lisaks, et *bitcoin* ning järelikult ka sellele omadustelt sama *maksetoken* võib käibemaksudirektiivi mõistes kujutada endast ka kaubeldavat instrumenti ehk

sisuliselt oleks tegemist justkui väärtpaberiga käibemaksudirektiivi mõistes. Sellisele järeldusele aga autor ei jõudnud. Väärtpaberina saab käsitleda äriühingu suhtes õigusi loovat instrumenti siis, kui see annab juriidilise isiku üle omandiõiguse, tõendab võla olemasolu või mille antavad õigused sarnanevad muul moel tavaliselt väärtpaberiga kaasnevatele õigustele. Selliseid õigusi autori hinnangul *bitcoin* ja muud virtuaalvääringud nende omanikele ei anna.

Kokkuvõtlikult selgus analüüsi tulemusel, et maksetoken'id on autori hinnangul seaduslikud maksevahendid käibemaksudirektiivi mõistes ning nendega tehtavatele emiteerimis- ja vahetustehingutele kohaldub käibemaksudirektiivi artikkel 135 lõige 1 punktis e toodud käibemaksuvabastus. Autori hinnangul on maksetoken'itele kohalduvat maksuvabastust selgitavad õigusaktid ja dokumendid piisavad, et tagada efektiivne maksetoken'itega seotud tehingute maksustamine. See tähendab, et maksetoken'itega tehtavate tehingute maksustamise välja selgitamine ei nõua autori hinnangul suuri jõupingutusi maksukohustuslaselt ega maksuhaldurilt.

Kasutustoken'ite käibemaksustamine

Dokumendianalüüsi tulemusel määratleti kasutustoken'ite maksustamiseks mitu võimalust. Esmalt analüüsiti token'i vautšeriks kvalifitseerimise tingimusi. Vautšeriks kvalifitseerumiseks nägi käibemaksudirektiiv ette kaks tingimust. Teenuse osutaja kohustus aktsepteerida vautšerit tasuna ning täpset teenuse kirjeldust või teenuse osutaja andmeid vautšeril või sellega seotud dokumentidel. Analüüsitud dokumentidest selgus, et kuigi sisuliselt on kasutustoken'id vautšeriga sarnased, siis ei pruugi token'id täita direktiivis sätestatud kahte tingimust. Tingimusi ei täidaks analüüsitud dokumentide põhjal kasutustoken'id ka siis kui jõustuks praegusel kujul planeeritud kasutustoken'eid reguleeriv määrus, mida nimetatakse MiCA-ks, mis seaks nende emiteerimisele lisatingimused.

Kasutustoken'ite maksustamisel võib üks alternatiiv olla, et kasutustoken'eid tuleb määratleda tasu eest osutatud teenusena. Uuringu tulemusel selgus, et tasu eest teenuse osutamise puhul peab olema osutatava teenuse ja makstava tasu vahel otsene seos, mis seisneb pooltevahelises õigussuhtes, toimingute vastastikkuses. Samuti peab osutatav teenus vastama oma väärtuselt makstavale tasule. Analüüsi käigus selgus, et kasutustoken kujutab endast võlaõiguslikku suhet, mille keskseks elemendiks on valge raamat. Kuigi õigussuhe on olemas, ei garanteeri see analüüsitud andmete põhjal aga token'i aluseks oleva teenuse realiseerumist, mille tõttu võib emitendile makstud tasule puududa sellele majanduslikult väärtuselt vastav vastusooritus. Selle tõttu ei ole autori hinnangul võimalik kasutustoken'eid käsitleda kui tasu eest osutatavat teenust.

Dokumendianalüüsisist nähtus ka, et kasutustoken'itele on omistatud ka kaubeldava instrumendi ning üldotstarbelise maksevahendi tunnuseid. Samas selgus, et mõlema instrumendi puhul peab olema tegemist sisuliselt finantstehinguga. Autori hinnangul aga kasutustoken'id sellist finantstehingut endast ei kujuta, sest lähtudes lõputöö teoreetilistest lähtekohtadest (käesolev töö lk 16) ja ka dokumendianalüüsisist on sellise token'i põhiline eesmärk siiski toimida nõudeõigusena kaupade ja teenuste suhtes, mida ei saa pidada sisuliselt finantstehinguks.

Kokkuvõttes selgus dokumendianalüüsi tulemusel, et kasutustoken'itele puudub praegusel hetkel käibemaksudirektiivis sobiv säte, mille tõttu ei ole autoril võimalik kindlaks määrata kasutustoken'itele kohalduvat käibemaksukäsitlust. Autor leiab, et sisuliselt sobiks kõige paremini kasutustoken'ite kvalifitseerimine vautšeriks, sest kuigi ei ole täidetud direktiivis toodud tingimused, on kasutustoken'id sisuliselt kõige sarnasemad vautšeritele. Kasutustoken'ite maksustamine vautšeritena on vähem probleemne, kui nende käsitlemine tasu eest osutatud teenuse, kaubeldava instrumendi või maksevahendina. Kui kasutustoken'eid maksustada vautšeritena, sõltub see, kas tegemist on ühe- või mitmeotstarbelise vautšeriga selle alusel lunastatava kauba või teenuse olemusest. Kui on teada käibe tekkimise koht ning käibemaksusumma, näiteks elektrooniliselt osutatava teenuse puhul on ICO ajal identifitseeritud ostja asukohariik, mille alusel otsustatakse kohalduv käibemaksukäsitlus, on tegemist üheotstarbelise vautšeriga. Kui aga kasutustoken annab näiteks õiguse majutusteenuse saamisele mitmes erinevas liikmesriigis, mille puhul on tegemist majutusasutuse asukohariigi käibega, oleks tegemist mitmeotstarbelise vautšeriga. Seda selle tõttu, et käibemaksusumma sõltub vastava riigi käibemaksumäärast, kus teenust osutatakse.

Väärtpaberitoken'ite käibemaksustamine

Dokumendianalüüsisist selgus, et finantsosaluse omandamist ettevõttes või muus seltsingus ei saa käsitleda käibemaksudirektiivi mõistes majandustehinguna, sest tulu teenimiseks ei kasutata materiaalselt ja immateriaalselt vara, vaid tulu saamiseks piisab isikul vaid osaluse omamise faktist. Võrreldes dokumendianalüüsi tulemusi lõputöö teoreetiliste lähtekohtadega (käesolev töö lk 17), on autori hinnangul väärtpaberitoken'ite emiteerimistehingud sisuliselt väga sarnased kohtuotsuses arutluse all olnud finantsosaluse võõrandamistehingutele. Teooriast (käesolev töö lk 17) on teada, et ICO-d korraldatakse peamise eesmärgiga rahastada ettevõtte või projekti tegevust ja arengut, millele vastutasuks väljastab ettevõtte väärtpaberitoken'ite puhul ettevõtte või projekti kasumi arvelt tuluootust tagavaid token'eid. Sellisel juhul tuleneb token'i omamisest tekkiv tulu ettevõtte või projekti majandustegevusest, mitte isiku kui token'i

omaniku enda aktiivsest majandustegevusest. Selle tõttu leiab autor, et väärtpaberitoken'ite emiteerimistinguid ei ole majandustehingud käibemaksudirektiivi mõttes.

Väärtpaberitoken'ite vahetustehingute osas selgus dokumendianalüüsi tulemusel, et käibemaksudirektiivi artikkel 135 lg 1 punktis f toodud maksuvabastuse kohaldamiseks peaks väärtpaberitoken andma omandiõiguse juriidilise isiku üle või tõendama võla olemasolu. Maksuvabastus laieneb ka „teistele väärtpaberitele“, mis ei pea olema väärtpaberid, vaid neile sarnased nõuded või õigused. „Teiste väärtpaberitega“ tehtavate tehingutele maksuvabastuse rakendamisel on oluline, et tegemist oleks sisuliselt finantstehingutega. Samuti peab maksuvabastuse kohaldamine olema kooskõlas maksuvabastuse eesmärkidega.

Lõputöö teoreetiliselt osas (käesolev töö lk 17) ja dokumendianalüüsi käigus selgus, et väärtpaberitoken'id annavad õiguse hääletada oluliste projekti puudutavate otsuste üle ning annavad investorile õiguse saada osa projektist või ettevõttest tulenevas kasumist. Samuti võivad väärtpaberitoken'id anda õigusi ettevõtte jääkväärtuse ja varade suhtes. Tulenevalt dokumendianalüüsi tulemustest, on väärtpaberitoken'itega tehtavatele vahetustehingutele maksuvabastuse kohaldamisel vaja hinnata, kas tegemist on sisuliselt finantstehingutega.

Autori hinnangul, annavad väärtpaberitoken'id reeglina omanikele selliseid õiguseid, mille otseseks vastutaks on peamiselt raha (näiteks osa ettevõtte või projekti kasumist) ja mis on funktsionaalselt sarnased tavapäraselt osanikule või aktsionärile kuuluvate õigustega. Selliste tehingute maksustamisel tuleb autori hinnangul arvestada ka lõputöö teoreetiliselt osas (käesolev töö lk 20) kirjeldatud neutraalse maksustamise printsiibiga. Väärtpaberitoken'ite, mis sisuliselt annavad nende omanikele sarnaseid õiguseid ettevõtte tegelike osanike või aktsionäridega, erinev maksustamine võib luua alusetu konkurentsieelise traditsioonilistele osanikele ja aktsionäridele puhtalt vormilise kriteeriumi tõttu. Sellest tulenevalt leiab autor, et väärtpaberitoken'itele saab kohaldada käibemaksudirektiivi artikkel 135 lõige 1 punktis f toodud maksuvabastust.

Dokumendianalüüsist selgus, et Eesti käibemaksuseaduse põhjal on käibemaksust vabastatud tehingud VPTS § 2 lg 1 p-des 1-7 toodud väärtpaberid. Väärtpaberitoken'ite kvalifitseerumist VPTS § 2 lg 1 p-des 1-7 toodud väärtpaberiteks analüüsitud dokumentides ei käsitletud. Küll aga selgus dokumendianalüüsist, et väärtpaberitoken'eid hakkab reguleerima lõputöö koostamise ajal kavandatav ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalvääringute seadus. Kavandatava seaduse alusel kvalifitseeruvad osuühingu osa omamisega funktsionaalselt sarnased token'id investeerimisinstrumentideks.

Investeeringisinstrumentid tagavad analüüsi põhjal nende omanikele samu õigusi, mis aktsiad ja osad ning erinevad VPTS-i § 2 lg 1 p-des 1-7 loetletud samu õigusi andvatest finantsinstrumentidest vaid vormiliselt. Autor leiab, et kuna sisulisi erinevusi investeeringisinstrumentide ning VPTS-is loetletud finantsinstrumentide vahel ei ole, on investeeringisinstrumentidega seotud tehingute käive käsitletav maksuvaba käibena.

Fragmenteeritud õigusi ehk üksikult näiteks ainult kasumiosale õigust andvaid väärtpaberitoken'eid kehtiv õigus ega veel eelnõu tasandil olev ÜVIMS ei reguleeri. Autor leiab, et selliste fragmenteeritud õiguste puhul tuleb hinnata, milliseid õiguseid token'id annavad ning kas vahetustehingu näol on tegemist sisuliselt finantstehinguga. Kui token'id annavad sarnaseid õiguseid, näiteks nad annavad token'i omanikule õiguse kasumist või hääleõiguse äriühingus ning token'i sisuks ei ole anda teenuse saamise õigusi token'i omandajale, on autori hinnangul siiski vahetustehingu näol tegemist maksuvaba käibega. Seda selle tõttu, et need funktsioonid sarnanevad ka üksikult juriidilises isikus omandiõiguse omamisega.

Dokumendianalüüsi käigus selgus, et käibemaksudirektiivis loetletud maksuvabastuste näol on tegemist EL-i õiguse autonoomsete mõistetega. Kui käibemaksuseaduse sõnastus maksuvabastusest jääb endiseks, ei ole autori hinnangul selge, kas selles toodud maksuvabastus laieneb ka väärtpaberitoken'itele. Küll aga tuleb autori hinnangul olenemata sellest, kas väärtpaberitoken'id kvalifitseeruvad VPTS mõistes väärtpaberiks või ÜVIMS mõistes investeeringisinstrumentiks, maksuvabastuse kohaldamisel lähtuda direktiivis toodud mõistetest. Autori hinnangul on käibemaksudirektiivi järgi väärtpaberitoken'id käibemaksust vabastatud, kui tegemist on sisuliselt finantstehingutega ning need annavad ettevõttes osa või aktsia omamisega sarnaseid õigusi.

Kokkuvõtlikult leiab autor, et väärtpaberitoken'ite näol, mille omamisega kaasnevad õigused on funktsionaalselt sarnased osahingus osa omamisega, on autori hinnangul tegemist „teiste väärtpaberitega“ käibemaksudirektiivi artikkel 135 lg 1 punkti f mõistes. Selliste token'ite maksustamisel, mis annavad token'i omanikule fragmenteeritud õigusi nagu õigus vaid osale kasumist, tuleb lähtuda token'i antavatest õigustest ning sellest, kas tehing on sisuliselt finantstehing. Autori hinnangul, on selliste instrumentide määratlemine „teisteks väärtpaberiteks“ võimalik siis, kui token annab ettevõtte suhtes omandiõiguse või nõudeõiguse ettevõtte kasumi suhtes.

Hübriidtoken'ite käibemaksustamine

Lõputöö teoreetilisest käsitlest (käesolev töö lk 17) kui ka dokumendianalüüsist nähtus, et *token*'id võivad nii oma põhifunktsioonidelt, kui ka lihtsalt olemuselt vastata mitmele erinevale *token*'i liigile, mis võivad endast kujutada käibemaksustamise mõttes segatarnet. Dokumendianalüüsi käigus selgus, et segatarne puhul maksustatakse mitmest teenusest koosnev objektiivselt lahutamatu majandustehing selle põhisoorituse järgi. Ühe sooritusega on tegu eriti siis, kui sooritused on üksteisest sõltuvad ning kui kõrvalteenus ei ole kliendi jaoks omaette eesmärk. Tehingu ühe sooritusena käsitlemisel oluliste tehingut iseloomustavate tunnuste kindlaks määramine on antud siseriiklike kohtute pädevusse.

Põhifunktsioonidelt hübriid*token*'ite näol, mis annavad kahele või enamale *token*'ile omistatavad õigused, on autori hinnangul tegemist segatarnega, mille puhul koosneb nendega seotud tehing kahest põhisooritusest, mis teoreetiliselt on üksteisest eraldatavad, kuid praktiliselt võib see eraldamine osutada keeruliseks. Tulenevalt dokumendianalüüsist, on autor seisukohal, et ammendava vastuse andmine hübriid*token*'ite maksustamise osas ei ole võimalik ning selliste *token*'ite käibemaksustamise määratlus tuleks ka edaspidi otsustada juhtumipõhiselt.

Kolmandale uurimisküsimusele, milleks oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite maksustamisel esinevad probleemid?“ leidis autor vastuse dokumendianalüüsi käigus. Probleemid selgitati välja ja määratleti selle pärast, et luua eeldused ettepanekute esitamiseks selles osas, mida tuleks ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamise määratlemisel arvestada. Dokumendianalüüsi käigus selgus, et peamiste probleemidena on *token*'ite maksustamisel ja omaduste määratlemisel nähtud *token*'ite hübriidsust, mis raskendab *token*'itele kohaldatavate maksustamisreeglite välja selgitamist. Erinevad *token*'ite segatüübid erinevate funktsioonidega võivad vastata mitmetele erinevatele käibemaksuseaduse sätetele või samal ajal ka mitte ühelegi sättele, nagu selgus kasutustoken'ite puhul. Samuti leiti dokumendianalüüsi käigus, et probleemideks võivad *token*'ite maksustamisel osutada ka nende pidev ja kiire areng ning ICO korraldajate anonüümus.

Kokkuvõtlikult, vastates lõputöös küsimusena püstitatud uurimisprobleemile „**Milline on *acte clair* doktriinist lähtudes vajadus *token*'ite käibemaksustamise selgitamiseks?**“ leiab autor, et seadusandjate erilist tähelepanu vajab kasutustoken'ite käibemaksustamine. Kasutustoken'id ei vasta sisuliselt ühelegi käibemaksudirektiivis toodud sättele, mille tõttu on nende maksukäsitus ebaselge. Kasutustoken'ite vastavust käibemaksudirektiivi sätetele saab mõjutada ka läbi teiste õigusaktide, nagu selgus dokumendianalüüsist (MiCA mõju

kasutustoken'ite kvalifitseerumisele vautšeriks). Siinkohal aga tuleb arvestada, et asjakohane seadusandlus on alles algusjärgus, mis ei välista lisatingimuste kehtestamist. Samuti ei lahendaks lisatingimused uuringu käigus korduvalt mainitud probleemi *token*'ite hübriidsuse osas, mis on antud hetkel üks olulisimaid takistusi *token*'ite vautšeriks kvalifitseerimisel.

Autor leiab ka, et seadusandjate tähelepanu vajaks ka KMS-is toodud väärtpabereid puudutava maksuvabastuse kohaldamisala. Autor on seisukohal, et väärtpaberitoken'itele on kohaldatav käibemaksudirektiivis ette nähtud maksuvabastus. Siinkohal on tegemist autori hinnanguga, s.t. sellist järeldust pole kinnitanud kohus. Samas piirdub KMS-i kohaldamisala vaid VPTS § 2 lg 1 punktides 1-7 toodud väärtpaberitega. Lõputöö koostamise ajal eelnõu tasandil olev ÜMIVS-is on aga ette nähtud ka väärtpaberitoken'eid hõlmava investeerimisinstrumendi mõiste, mille lisamist tuleks kaaluda KMS-i § 16 lg 2¹ punkti 7 alla. Maksetoken'ite ja hübriidtoken'ite käibemaksustamine hetkel autori hinnangul lisaselgitusi ei vaja.

KOKKUVÕTE

Lõputöö uurimisprobleem oli järgmine: „Milline on vajadus *token*'ite käibemaksustamise selgitamiseks?“. Lõputöö eesmärk oli välja selgitada ICO raames väljastatud *token*'itele kohalduvad käibemaksustamise sätted ning *token*'ite maksustamisel selgitamist vajavad asjaolud. Lõputöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismetoodikat.

Lõputöö esimeses osas analüüsiti erialast teaduskirjandust, et selgitada välja olulisemad käibemaksustamise põhimõtted ning kohaldamise eesmärgid. Samuti analüüsiti teaduskirjandust krüptovarade tekkepõhjustest, nende tehnoloogilistest eripäradest ning ICO ja selle raames väljastatud *token*'itest, et mõista *token*'ite omadusi ning leida olulisi aspekte, mis võiksid ICO või *token*'ite käibemaksustamist mõjutada. Lõputöö teises osas viis autor läbi dokumendianalüüsi, mille eesmärgiks oli välja selgitada ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamine ja sellega seotud probleemid. Dokumendianalüüsi raames analüüsiti 19-t dokumenti, sh Eesti ja Euroopa õigusakte, Euroopa Kohtu lahendeid, Euroopa Liidu dokumente ja muid seadusi täiendavaid või tõlgendavaid dokumente.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite olulised omadused käibemaksustamise mõttes?“. Sünteesides teooriat ja dokumendianalüüsi tulemusi on ICO raames väljastatud *token*'ite peamised omadused olla kasutatav maksevahendina, nõudena emitendi toodetavate kaupade või osutatavate teenuste vastu ehk vautšerina või õigusena emitendi kasumile. Samuti võib *token* tagada emitendis hääleõiguse.

Teiseks uurimisküsimuseks oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite emiteerimis- ja vahetustehingutele kohalduvad käibemaksustamise põhimõtted?“. Dokumendianalüüsi tulemusel selgus, et maksetoken'ite emiteerimis- ja vahetustehingud kujutavad endast käibemaksudirektiivi mõistes maksuvaba käivet. Kasutustoken'itega tehtavate tehingute puhul selgus dokumendianalüüsist, et täielikult konkreetse *token*'i tüübiga sobituvat sätet käibemaksudirektiivis ei ole. Sisuliselt on kõige lähedasem *token*'itele käibemaksudirektiivi mõistes vautšeritele, kuigi need ei täida hetkel ega ka uute Euroopa Parlamendi ja nõukogu ettepanekute valguses kõiki vautšeriteks kvalifitseerumise tingimusi. Lisaks selgus analüüsi põhjal, et väärtpaberitoken'ite emiteerimistehingud ei ole mõistetavad majandustegevusena ning nende vahetustehingutele kohaldub käibemaksuvabastus, kui need on sisuliselt finantstehingud. Hübriidtoken'ite käibemaksustamise osas leidis autor toetudes

dokumendianalüüsile, et ammendava vastuse andmine ei oleks otstarbekas ning ka edaspidiselt tuleks selliste *token*'ite maksustamisele läheneda juhtumipõhiselt.

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli „Millised on ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamisel esinevad probleemid?“. Dokumendianalüüsi tulemusel selgus, et põhilisteks probleemideks *token*'ite käibemaksustamisel peetakse nende hübriidsust, mis takistab täpse maksukäsitluse välja selgitamist. Samuti on *token*'ite maksustamisel peetud probleemiks valdkonna kiiret ja pidevat arengut ning ebaselget valdkonda reguleerivat seadusandlust. Kiire arengu tõttu on raske kujundada kestvaid *token*'ite käibemaksustamise põhimõtteid ning valdkonna alareguleeritus raskendab *token*'ite käibemaksusätete tingimustele vastavust, nagu selgus kasutustoken'ite puhul. Lisaks on nähtud probleemina ICO-de korraldajate anonüümsust ning EL-i riikide seas ebaühtlast seadusandlust.

Lõputöös leiti, et ICO raames väljastatud *token*'ite käibemaksustamisel on võimalik suuremas osas lähtuda kehtivast seadusandlusest tegemata seejuures suuri põhimõttelisi muudatusi. Siiski on vajalik tähelepanu pöörata kasutustoken'ite käibemaksustamise või muude *token*'eid reguleerivate tingimuste välja töötamisele, et tagada kasutustoken'ite korrektne käibemaksustamine. Sellega hindab autor lõputöö eesmärgi täidetuks.

SUMMARY

The research problem of the thesis was a question: "What is the necessity to clarify the VAT treatment of tokens in the light of the *acte clair* doctrine?". The aim of the thesis was to find out the VAT provisions applicable to tokens issued within initial coin offerings (hereinafter ICOs) and the circumstances that need to be clarified regarding the VAT treatment of tokens. To achieve these objectives, the author conducted empirical research, for which qualitative research methodology was used.

In the first part of the thesis, scientific literature was analyzed to determine the origins and technological characteristics of tokens issued during ICO was also analyzed to understand the characteristics of the tokens and to identify important aspects that could affect the VAT treatment of the tokens. Also, scientific literature was also analyzed to establish main principles of Estonian and the European Union's VAT system, that could affect the taxation of tokens. In the second part of the thesis, the author carried out a document analysis, the aim of which was to determine the VAT treatment of tokens issued within ICO and problems related to taxation of tokens. Within the framework of the document analysis, 19 documents were analyzed, including Estonian and European Union legislation, decisions of the European Court of Justice, documents of the European Union and other documents supplementing or interpreting laws.

The first research question was "What are the most important features of tokens when determining appropriate VAT treatment for tokens?". By synthesizing theory and the results of the document analysis, the main features of tokens issued within ICO were determined. Firstly, the author found that the tokens can be used as means of payment. Secondly, the tokens could resemble claims against the issuer of token regarding goods or services. Thirdly, the token may guarantee voting rights in the issuer or a claim for the profits earned by the issuer.

The second research question was "What is the applicable VAT treatment to issuance and exchange transactions of tokens?". The document analysis showed that the issuance and exchange of payment tokens constituted tax-exempt supply within the meaning of the VAT Directive. Regarding transactions with utility tokens, the document analysis revealed that there is no provision in the VAT Directive that is fully compatible with the specific token type. In essence, utility tokens are closest to vouchers within the meaning of the VAT Directive, although they do not currently meet all the conditions set by the VAT Directive. The utility tokens shall not qualify as vouchers in the light of the new proposals from the European Parliament and the Council regarding the regulation of crypto assets. In addition, the analysis

showed that the issuance of security tokens is not economic activity, and the exchange transactions of security tokens are exempt from VAT, if they are essentially financial transactions. With regard to the VAT treatment of hybrid tokens, the author found that exhaustive answer to how they should be taxed with VAT would not be appropriate, and that the taxation of such tokens should continue to be decided on a case-by-case basis.

The third research question was "What are the problems occurring when determining the VAT treatment of tokens?". The document analysis revealed that one of the main problems of the taxation of tokens is their hybrid nature, which hinders the identification of the exact tax treatment. The rapid and continuous development of the sector and the unclear legislation governing the sector have also been identified as a problem in determining VAT treatment of tokens. Due to the rapid development, it is difficult to establish long-term principles for the VAT treatment of tokens, and the legal uncertainty of the sector makes it more difficult for tokens to fall under the provisions of VAT Directive, as it has been the case for utility tokens. In addition, the anonymity of ICO organizers and inconsistent legislation among EU countries have also been identified as a problem,

It was found in the thesis that the VAT treatment of tokens issued within ICOs can be majorly determined based on current legislation without making any major fundamental changes. However, it is necessary to pay attention to developing appropriate VAT treatment of utility tokens or other conditions when governing the tokens to ensure the compliance with the principle of neutrality outlined in the theoretical part of the thesis. Thus, the author considers the aim of the thesis to be fulfilled.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adamović, S., Cvetković, A. S., Jokić, S., Ristić, N. & Spalević, P., 2019. Comparative Analysis of Cryptocurrency Wallets Vs Traditional Wallets. *Ekonomika*, 65(3) pp. 65-75.

Arner, D. W., Buckley, R. P., Föhr, L. & Zetzche, D. A., 2019. The ICO Gold Rush: It's a Scam, It's a Bubble, It's a Super Challenge for Regulators. *Harvard International Law Journal*, 60(2), pp. 267-315.

Block, J. H., Groh, A., Hornuf, L. Vanacker, T & Vismara, S., 2021. The entrepreneurial finance markets of the future: a comparison of crowdfunding and initial coin offerings. *Small Business Economics*, 57(2), pp. 865-882.

Block, J. H., Masiak, C., Masiak, T., Neuenkirch, M. & Pielen, K. N., 2019. Initial coin offerings (ICOs): market cycles and relationship with bitcoin and ether. *Small Business Economics*, 55 (4), pp. 1113-1130.

Boreiko, D. & Sahdev, N. K., 2018. To ICO or not to ICO – Empirical Analysis of Initial Coin Offerings and Token Sales. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ssrn.com/abstract=3209180> [Kasutatud 22.01.2022]

Brezeanu, V. & Vlad, C., 2019. How Standard VAT is Influencing Economic Growth? An Analysis at European Union Level. *Finance: Challenges of the Future*, 19(21), pp. 7-12.

Buziernescu, A., Buziernescu, R. & Selisteanu, A. S., 2017. VAT in what direction? New approaches concerning the VAT. *Finance: Challenges of the Future*, 17(19), pp. 114-121.

Brzeszczyński, J., Gajdka, J. & Schabek, T., 2020. Bitcoin as a New Currency. *Folia Oeconomica Stetinensia*, 20(2), pp. 49–65.

Bobos-Radu, D. S., Ramos, D. O. & Russ, J. P., 2021. *Crypto-assets and VAT: Tips for walking on ice*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1v3hmb4pv35j1/crypto-assets-and-vat-tips-for-walking-on-ice> [Kasutatud 25.02.2022]

Boulianne, E. & Fortin, M., 2020. Risks and Benefits of Initial Coin Offerings: Evidence from Impak Finance, a Regulated ICO*. *Accounting Perspectives*, 19(4), pp. 413–437.

Capeta, T., 2022. *Skatteverket versus DSAB Destination Stockholm AB. Kohtujuristi ettepanek, EU:C:2022:131.*

Chen, H., Pendleton, M., Njilla, L. & Shouhuai, X., 2020. A Survey on Ethereum Systems Security: Vulnerabilities, Attacks, and Defenses. *ACM Computing Surveys*, 53 (3), p. 67-67:43.

Charlet A. & Owens, J., 2010. An International Perspective on VAT. *Tax Notes International*, 59(12), pp. 942-954.

Choi, G., 2021. Inner Workings of Collateral-Based Stablecoins and Its Implications. *IUP Journal of Bank Management*, 20(2), pp. 35–60.

Dragija, M., Lutitsky, I. D. & Tominac, S. B., 2012. Financial Services in the VAT System in the European Union and Croatia. *South East European Journal of Economics & Business*, 7(2), pp. 23–33.

Eriņš, I. & Stepanova, V., 2021. Review of Decentralized Finance Applications and Their Total Value Locked. *TEM Journal*, 10(1), pp. 327-333.

Euroopa Parlament ja nõukogu, 2021. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, 24. september 2020, mis käsitleb kriptovaraturge ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937. Ettepanek. 2021/C 337/03.*

Euroopa Liidu nõukogu, 2006. *Euroopa Liidu nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, 28. november 2006, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi (2006) OJ L 347, 11.12.2006, p. 1–118.*

Everything Everywhere Ltd v Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs (2010) C-276/09.

FCA, 2021. *Research Note: Cryptoasset consumer research 2021.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fca.org.uk/publications/research/research-note-cryptoasset-consumer-research-2021#f-chapter-id-results> [Kasutatud 22.01.2022]

Finantsinspeksioon, 2021a. *Teave kriptorahaga kauplejatele ja ICO korraldajatele.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fi.ee/et/finantsinspeksioon/finantsinnovatsioon/virtuaalraha-ico/teave-kriptorahaga-kauplejatele-ja-ico-korraldajatele> [Kasutatud 26.02.2022]

Finantsinspeksioon, 2021b. *Virtuaalraha (ICO)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fi.ee/et/finantsinspeksioon/innovatsioonikeskus/virtuaalraha-ico> [Kasutatud 22.03.2022]

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. London, Thousand Oaks, New Dehli, Singapore: Sage Publications Ltd.

Ginter, C. & Schasmin, P., 2021. Euroopa Liidu direktiivide mõistmine ja mõju. *Juridica*, 2/2021, lk 140-159.

Granton Advertising BV versus Inspecteur van de Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag (2014) C-461/12.

Guseva, Y., 2021. A Conceptual Framework for Digital-Asset Securities: Tokens and Coins as Debt and Equity, *Maryland Law Review*, 80(1), pp. 166–213.

Gutmann, T. & Schückes M., 2021. Why do startups pursue initial coin offerings (ICOs)? The role of economic drivers and social identity on funding choice. *Small Business Economics*, 57(2), pp. 1027–1052.

Hacker, P. & Thomale, C., 2018. Crypto-securities regulation: ICOs, token sales and cryptocurrencies under EU financial law. *European Company and Financial Law Review*, 15(4), pp. 645-696.

Henkow, O., 2008. Neutrality of VAT for taxable persons: a new approach in European VAT? *EC Tax Review*, 17(5), pp. 233-240.

Howell, S. T., Niessner, M. & Yermack, D., 2020. Initial Coin Offerings: Financing Growth with Cryptocurrency Token Sales. *Review of Financial Studies*, 33(9), pp. 3925–3974.

Huang, W., Meoli, M. & Vismara, S., 2020. The geography of initial coin offerings. *Small Business Economics*, 55(1), pp. 77–102.

Huizinga, H., 2002. A European VAT on financial services? *Economic Policy*, 17(35), pp. 498–534.

Investopedia, 2022a. Initial Coin Offering (ICO). [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.investopedia.com/terms/i/initial-coin-offering-ico.asp> [Kasutatud 22.03.2022]

Investopedia, 2022b. IPOs. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.investopedia.com/ipos-4689824> [Kasutatud 22.03.2022]

KapHag Renditefonds 35 Spreecenter Berlin-Hellersdorf 3. Tranche GbR versus Finanzamt Charlottenburg (2003) C-442/01.

Käibemaksuseadus (2003) RT I, 09.12.2021, 10.

Kogels, H., 2012. Making VAT as Neutral as Possible. *EC Tax Review*, 21(5), pp. 230 – 232.

Kokott, J., 2013. *Granton Advertising BV versus Inspecteur van de Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag. Kohtujuristi ettepanek*, EU:C:2013:700.

Kokott, J., 2015. *Skatteverket versus David Hedqvist. Kohtujuristi ettepanek*, EU:C:2015:498.

Le Rayon d'Or SARL v Ministre de l'Économie et des Finances (2014) C-151/13.

Lehis, L., 2012. *Maksuõigus*. 3. trükk. Tallin: Juura.

Lind, K., 2001. Mõnedest mõistetest käibemaksuõiguses. *Juridica*, nr 4, lk 242-251.

Lind, K., 2007. Maksustatav väärtus. Probleemid kehtivas käibemaksuseaduses. *Juridica*, nr 9, lk 639-650.

Levob Verzekeringen BV and OV Bank NV v Staatssecretaris van Financiën (2005) C-41/04.

Loebenberger, D. & Mann, C., 2017. Two-factor authentication for the Bitcoin protocol. *International Journal of Information Security*, 16(2), pp. 213–226.

Maughan, S. W., 2019. Utility Token Offerings: Can a Security Transform into a Non-Security? *Brigham Young University Law Review*, 2019 (4), pp. 1113–1145.

Merkx, M., Starkenburg, R. & Verbaan, N., 2019. VAT and International Trade's Crossroads: Right, Left or Straight On? *EC Tax Review*, 28(5), pp. 233-244.

MTÜ Eesti Krüptoraha Liit, 2015. *Bitcoin Eestis. Käibemaksu regulatsioonist ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest tulenevate piirangute ületamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.kryptoraha.ee/wp-content/uploads/2015/02/Memo-Bitcoin-Eestis-2015-01-14-final.pdf> [Kasutatud 19.03.2022]

Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, 2018. *Cryptocurrencies and blockchain*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf> [Kasutatud 08.04.2022]

Rahandusministeerium, 2021. *Käibemaksuseadus Rahandusministeeriumi kommentaaridega*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/maksu-ja-tollipoliitika/maksud> [Kasutatud 08.04.2022]

Saleh, F., 2021. Blockchain without Waste: Proof-of-Stake, *Review of Financial Studies*, 34(3), pp. 1156–1190.

Saluste, K., 2018a. Token'ite kvalifitseerimine Eesti õiguse alusel ning kehtiva õiguse sobivus ICO-de reguleerimisel. *Juridica*, 6/2018, lk 390-399.

Saluste, K., 2018b. *Token'ite kvalifitseerimine Eesti õiguse alusel ning kehtiva õiguse sobivus ICO-de reguleerimisel*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Skatteverket versus D. H. (2015) C-264/14.

Srl CILFIT (likvideerimisel) ja veel 54 isikut, Rooma, versus Ministero della Sanità, esindaja: minister, Rooma, ja Lanificio di Gavardo SpA, Milano, versus Ministero della Sanità (1982) 283/81.

Tammert, P., 2005. *Maksudus*. 3. trükk. Tallinn: OÜ Aimwell.

Teddlie, C., & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 77-100.

Terra, B. J. M., Wattel, P. J., 2005. Euroopa maksuõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Vabariigi Valitsus, 2021. *Seletuskiri ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalvääringute seaduse eelnõu juurde*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/a41d0022-7752-4009-9a08-1b97fc44be64#XeDBTUnO> [Kasutatud 22.03.2022]

Variksoo, T., 2018. *Krüptovaluutade tehingute maksustamine Eestis*. Lõputöö. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Value Added Tax Committee, 2015. *Working paper no 854. Tööpaber, taxud.c.1(2015)2040459 – EN.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://circabc.europa.eu/sd/a/024d9732-8cc9-40b9-a845-8a09b18f6088/852%20-%20FR%20-%20Import%20VAT%20on%20goods%20subject%20to%20excise%20duty.pdf> [Kasutatud 08.04.2022]

Value Added Tax Committee, 2019. *Working paper no 892. Tööpaber, taxud.c.1(2016)689595 – EN.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://circabc.europa.eu/sd/a/add54a49-9991-45ae-aac5-1e260b136c9e/892%20-%20CJEU%20Case%20C-264-14%20Hedqvist%20-%20Bitcoin.pdf> [Kasutatud 08.04.2022]

Value Added Tax Committee, 2019. *Working paper no 983. Tööpaber, taxud.c.1(2019)7743273 – EN.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://circabc.europa.eu/sd/a/8ded663d-0886-4d3a-b036-2d8c77e5d66a/WP%20983%20-%20Implementation%20of%20the%20Voucher%20Directive.pdf> [Kasutatud: 08.04.2022]

Value Added Tax Committee, 2019. *Working paper no 1037. Tööpaber, taxud.c.1(2022)1585400 – EN.*

Vasquez, G., 2021. An Introduction to Blockchain. *CPA Journal*, 91(6/7), pp. 52–55.

Vilderson, K. A., 2020. *Token'i õiguslik kvalifikatsioon MiFID II direktiivi väärtpaperiks ning plokiahela tehnoloogia kasutamise võimalikkus väärtpaperiarveldussüsteemides. Magistritöö.* Tallinn: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Dokumendianalüüsi valim

Tabel 2. Dokumendianalüüsi valim ja objektipõhised analüüsitavad andmed (autori koostatud).

Valitud dokumendid	Analüüsitud andmed
Käibemaksuseadus (2003)	Seaduslikud alused <i>token</i> 'ite maksustamiseks.
Euroopa nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi (2006)	Seaduslikud alused <i>token</i> 'ite maksustamiseks.
Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas <i>Hedqvist</i> , C-264/14 (2015)	Käibemaksudirektiivi artikkel 135 lg 1 punkti e tõlgendamine ja mittetraditsioonilistele valuutadele kohaldumine
Käibemaksuseadus Rahandusministeeriumi kommentaaridega (2021)	Finantsteenustele kohalduva maksuvabastuse olemus, virtuaalse valuuta tehingutele maksuvabastuse kohaldumine.
Value Added Tax Committee, working paper no 892 (2015)	Euroopa Kohtu otsuse <i>Hedqvist</i> kohaldumisala.
Value Added Tax Committee, working paper no 854 (2014)	Võimalike virtuaalvaluutale <i>bitcoin</i> kohalduvate käibemaksusätete analüüs.
Kohtujuristi (J. Kokott) ettepanek kohtuasjas <i>Hedqvist</i> (2015)	Käibemaksudirektiivi artikkel 135 lg 1 punkti e tõlgendamine ja mittetraditsioonilistele valuutadele kohaldumine.
Value Added Tax Committee, working paper no 983 (2019)	Vautšerite käibemaksustamise põhimõtted ja <i>token</i> 'ite vautšeriks kvalifitseerumise analüüs.
Value Added Tax Committee, working paper no 1037 (2022)	<i>Token</i> 'ite käibemaksustamisel olulisust omavad omadused ning <i>token</i> 'ite maksustamisega seotud probleemid.
Ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ja virtuaalvääringute seaduse seletuskiri (2021)	<i>Token</i> 'ite käibemaksustamisel olulisust omavad omadused ning väärtpaperitoken'ite võimalik kvalifikatsioon

Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb krüptovaraturge ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937.	Kasutustoken'itele kohalduvad uued regulatsioonid ja tingimused, väärtpaberitoken'ite mittekvalifitseerumine, token'ite maksustamisega seotud probleemid.
Kohtujuristi (T. Capeta) ettepanek kohtuasjas <i>DSAB Destination Stockholm</i> (2022)	Vautšeriks kvalifitseerimise tingimused ja nende tõlgendused.
Euroopa Kohtu otsus <i>Kaphag</i> , C-442/01 (2003)	Väärtpaberite emiteerimistehingute käibemaksustamise põhimõtted.
Euroopa Kohtu otsus <i>Granton Advertising</i> , C-461/12 (2014)	Väärtpaberitega tehtavate vahetustehingutele kohalduvate käibemaksudirektiivi sätete tõlgendamine.
Kohtujuristi (J. Kokott) ettepanek kohtuasjas <i>Granton Advertising</i> (2013)	Väärtpaberitega tehtavate vahetustehingutele kohalduvate käibemaksudirektiivi sätete tõlgendamine.
Euroopa Kohtu otsus <i>Levob Verzekeringen and OV Bank</i> , C-41/04 (2005)	Segatarnete käibemaksustamise põhimõtted.
Euroopa Kohtu otsus <i>Everything Everywhere</i> , C-276/09 (2010)	Segatarnete käibemaksustamise põhimõtted.
Euroopa Kohtu otsus <i>Le Rayon d'Or</i> , C-151/13 (2014)	Segatarnete käibemaksustamise põhimõtted.
European Policy Department, Cryptocurrencies and blockchain (2018)	<i>Token</i> 'ite käibemaksustamisel tähtsust omavad omadused, <i>token</i> 'ite maksustamisega seotud probleemid

Lisa 2. Dokumendianalüüsi koodipuu

Tabel 3. Dokumendianalüüsi käigus moodustunud kategooriad ja koodid (autori koostatud).

Kategooriad	Koodid
<p>Kategooria 1</p> <p><i>Token</i>'ite käibemaksustamisel tähtsust omavad omadused</p>	<p>Kood 1 Vahetusvääring</p> <p>Kood 2 Maksevahend</p> <p>Kood 3 Väärtuse säilitamine</p> <p>Kood 4 Väärtuse suurendamine</p> <p>Kood 5 Nõue üksuse rahavoogude suhtes</p> <p>Kood 6 Nõue üksuse varade suhtes</p> <p>Kood 7 Nõue üksuse jääkväärtuse suhtes</p> <p>Kood 8 Nõue üksuse suhtes kaupade või osutatavate teenuste osas</p> <p>Kood 9 Hübridne olemus</p>
<p>Kategooria 2</p> <p><i>Token</i> kui seaduslik maksevahend</p>	<p>Kood 1 Seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta, pangatähtede või müntidega seotud tehing</p> <p>Kood 2 Maksuvabastuse täht-tähelt tõlgendamine</p> <p>Kood 3 Maksuvabastuse selle eesmärkidega kooskõlas tõlgendamine</p> <p>Kood 4 Eesmärk ületada käibemaksu arvestamisega seotud raskused</p> <p>Kood 5 Neutraalse maksustamise põhimõte</p> <p>Kood 6 Sisuliselt finantstehing</p> <p>Kood 7 Maksuvabastus seotud teenuse olemusega</p> <p>Kood 8 Seaduslike maksevahendite alternatiiv</p> <p>Kood 9 Ainus mõte olla kasutatav maksevahendina</p>
<p>Kategooria 3</p> <p><i>Token</i> kui vautšer</p>	<p>Kood 1 Kauba tarnija või teenuse osutaja olema kohustatud instrumenti aktsepteerima tasuna kauba või teenuse eest</p> <p>Kood 2 Tarnitav kaup, osutatav teenus, kauba tarnija või teenuse osutaja märgitud vautšeril või sellega seotud dokumentides</p> <p>Kood 3 Ei võimalda allahindlust</p> <p>Kood 4 Üheotstarbelised vautšerid</p> <p>Kood 5 Mitmeotstarbelised vautšerid</p> <p>Kood 6 Token'id ei vasta esimesele tingimusele</p> <p>Kood 7 Token'id ei vasta teisele tingimusele</p>

	Kood 8 Emiteerimistingimustele karmimad tingimused
Kategooria 4 <i>Token</i> kui tasu eest osutatud teenus	<p>Kood 1 Ettevõtluse korras hüve osutamine või õiguse, sh väärtpaberi võõrandamine</p> <p>Kood 2 Elektrooniliselt edastatav tarkvara ja teave</p> <p>Kood 3 Spetsiaalselt ostjale loodud või kohandatud tarkvara või andmekandja</p> <p>Kood 4 Maksukohustuslane</p> <p>Kood 5 Otsene seos teenuse ja tasu vahel</p> <p>Kood 6 Vastutasu vastab teenusele</p> <p>Kood 7 Tingimustele vastamine</p>
Kategooria 5 <i>Token</i> kui väärtpaber	<p>Kood 1 Rahaline sissemakse seltsingusse</p> <p>Kood 2 Tulu on vara omamise tulemus</p> <p>Kood 3 Aktsiate, äriühingute ja ühenduste osakute, võlakirjade ning teiste väärtpaberitega seotud tehingud</p> <p>Kood 4 Omandiõigus juriidilise isiku üle</p> <p>Kood 5 Tõendab võla olemasolu</p> <p>Kood 6 Väärtpaberitele sarnased nõuded ja õigused</p> <p>Kood 7 Sisuliselt finantstehing</p> <p>Kood 8 Maksuvabastuse kohaldamine seotud tehingu sisu, mitte sooritajaga</p> <p>Kood 9 Maksuvabastuse eesmärk ületada käibemaksu arvestamisega seotud raskused</p> <p>Kood 10 Nominaalväärtus</p> <p>Kood 11 VPTS § 2 lõige 1 punktis 1-7 loetletud väärtpaberid</p> <p>Kood 12 Investeeringuinstrument</p> <p>Kood 13 Funktsionaalselt sarnane osatühinguse osa omamisele</p> <p>Kood 14 Olemasoleva õiguse juriidilise isiku osa üle <i>token</i>'iseerimine</p> <p>Kood 15 <i>Token</i>'id, mis esindavad ise investeerimisinstrumenti</p> <p>Kood 16 Maksuvabastused liidu õiguse autonoomsed mõisted</p>
Kategooria 6 <i>Token</i> kui segatarne	Kood 1 Iga tehing eraldiseisev

	<p>Kood 2 Objektiivselt üks lahutamatu majandustehing</p> <p>Kood 3 Kunstlikult osadeks jagamine keelatud</p> <p>Kood 4 Maksustatakse põhisoorituse järgi</p> <p>Kood 5 Sooritused üksteisest sõltuvad</p> <p>Kood 6 Kõrvalteenus ei ole kliendi jaoks omaette eesmärk</p> <p>Kood 7 Siseriiklike kohtute ülesanne</p> <p>Kood 8 Lahutamatud osad võivad asetuda samale tasemele</p>
<p>Kategooria 7</p> <p><i>Token</i>'ite käibemaksustamisel esinevad probleemid</p>	<p>Kood 1 Hübrüidsus</p> <p>Kood 2 Krüptovarasid puudutav seadusandlus erineb EL-is riigiti</p> <p>Kood 3 Pirdev ja kiire areng</p> <p>Kood 4 Seadusandlik protsess algusjärgus</p> <p>Kood 5 ICO korraldajate anonüümsus</p>